

Треба визнати, що політики і партійні політичні сили не доросли й не дозріли до історичної свідомості народу та юридичного бачення невід'ємного зв'язку між Декларацією та Конституцією України як складового європейського конституційного процесу й перспективного суспільного розвитку, в якому суспільство має бути світським, а держава — правовою

Забуття Декларації — хибний і неєвропейський шлях до світового конституційного розвитку

Редакція «Голосу України» виносить на обговорення три питання: **1. Чому і з якою метою Декларація про державний суверенітет України офіційно не покладена в основу чинної Конституції України?** **2. Чи не є така політика суперечністю в європейському і світовому конституційних процесах, коли декларації США і Франції лягли в основу конституцій цих країн, а Всеагальна декларація ООН прав людини й визнані декларації стали основою проекту Європейської Конституції та Лісабонського конституційного договору 2008 року?** **3. Нехтування Декларації породило нехтування законів і розгул корупції, а до чого призведе її повне знищенння?**

Для правової характеристики і юридичного значення Декларації України редакція надала слово народному депутату України першого (12) скликання, голові Комісії з питань законодавства і законності та члену Президії Верховної Ради України, члену першої Конституційної комісії України, науковцю та заслуженому юристу України Олександру КОЦЮБІ.

Частина перша

Декларація і Конституція — єдине ціле

Порушені редакцією газети питання про виключення Декларації з конституційного процесу є ключовими до виборчих програм та майбутньої їх реалізації, оскільки глава держави за Основним Законом країни є гарантом Конституції України, прав і свобод людини.

Причини, які стали на перешкоді конституційного закріплення Декларації про державний суверенітет України (далі — Декларація або Декларація України) як основи нової Конституції України, лежать у царині редакційної політики, компартійної спадщини, примітивної стихійної боротьби за президентську владу і, головне, — за межами народної мудрості, бо вона знецінена, а політику поставили вище права, на перше провідне місце.

Треба визнати, що політики і партійні політичні сили не доросли й не дозріли до історичної свідомості народу та юридичного бачення невід'ємного зв'язку між Декларацією та Конституцією України як складового європейського конституційного процесу й перспективного суспільного розвитку, в якому суспільство має бути світським, а держава — правовою.

Нині всупереч Декларації України депутати не є народними, а стали партійною приватною сучасніми вождями і фюрерами, які захопили владу в законодавчу органі завдяки антиконституційні зміні виборчого права. Партійні депутати відставали і відстають від свідомості українського народу, який підтримав прийняття

Декларації Верховною Радою України та схвалив на проведених всеукраїнських референдумах в березні та грудні 1991 року.

Науково-практичне значення декларації. Поняття терміну «декларація» (лат. *declaratio* — заявлю, проголошу) є малодослідженим у науковій та популярній літературі явищем і стосується переважно сучасної поверхової політичної характеристики декларацій як документів загальнополітичного значення. Відповідно з цим баченням пояснюється і розуміння декларації, її таке сприйняття закладалося у правосвідомості людей під час навчання та у практиці їхньої участі в суспільному та політичному житті.

Дослідження показали, що дане примітивне пояснення поняття «декларації» є надзвичайно спрощеним і поверховим підходом до її правового значення та юридичної ролі декларацій у житті людини та суспільства. А тому під час узурпації народної влади партіями виборці були не підготовлені до захисту місії Декларації України від 16 липня 1990 року.

У тодішньому протистоянні політичних сил головну роль відігравали не гроші та політика, а висока правосвідомість і національний патріотизм абсолютної більшості народних депутатів України.

Далі відбулася деклараційна трагедія. Тодішній наступні керівники держави досить швидко зорієнтувалися, що Декларація України веде до народовладдя і до забезпечення реальних гарантій та реалізації прав і свобод людини в нашому українському суспільстві.

На практиці це означало, що відбудеться обмеження влади чиновника над громадя-

ним. Тут розпочалася підготовлена бюрократичною компартійною практикою система підступних і спритних політичних ігрищ, щоб не допустити народ до влади, громадян до управління в державі, а тому було сплановано скинути Декларацію України у провалля забуття.

Результат більш ніж очевидний. Чи багато виборців та громадян мають можливість та місце ознайомитися з Декларацією України? Всіма способами створена завіса її замовчування, а зміст — кинуто у правову темряву політичних махінацій та маніпуляцій з виборчими правами громадян. Хіба неправда, що лише член партії з мільйонними сумами грошей, а не громадянин України з чеснотами може балотуватися в Президенти України?

Характеристика умов прийняття Декларації України. Вирішальне значення у складній ситуації 1990 року, коли Декларація розроблялася і приймалася Верховною Радою України, мали не політичні та матеріально-грошові вигоди, а конституційні принципи: забезпечення гарантій на життя, створення гідних людей умов життя, завершення національного самовизначення народу, ствердження національного патріотизму, відтворення історичної правової культури народу, мирного вирішення питань співробітництва з іншими народами, скасування політичного диктату компартії та інші гуманістичні надбання.

У тодішньому протистоянні політичних сил головну роль відігравали не гроші та політика, а висока правосвідомість і національний патріотизм абсолютної більшості народних депутатів України. Тогочасний Голова Верховної Ради Україн-

ни I. Плющ певним чином відтворює тодішню правову і політичну ситуацію, хоча, як колишній партійний працівник, він віддавав перевагу політиці, а не праву, Декларації та Конституції України.

Він, зокрема, зробив такий юридично недосконалений, але відвертий висновок: «У тогочасній Верховній Раді були дві політичні сили — Народна Рада і Група 239, вона ж партгрupa. Комуністів у травні 1990-го у Верховній Раді було більше як 370 і я тоді ще до них належав, у липні — близько 300. Ставка тоді робилася в основному на авторитети, тобто на тих людей, яких знали і до яких прислухалися» (Декларація... К. 2000. — С. 4).

Мною підкреслено юридичну недосконалість висновку на підставі того, що названий керівник довільно й політично тенденційно поділив склад Верховної Ради України на народну раду, яка не мала виборних повноважень від народу на формування будь-якої «ради» у Верховній Раді України, і партгрупу, яка теж не мала таких виборних повноважень і названої реєстрації в парламенті.

Сьогодні є очевидним, що

Наша країна правильно вибрала європейський курс розвитку і в цьому контексті найбільш яскравим прикладом є історичний зв'язок між деклараційними і конституційними правами людини і народу.

Вже з тих часів у законодавчу владу внесено хаос у протиставлення правовим політичним принципам та політичній і відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. Стався й остаточний відступ від принципів Декларації та Конституції України, настало тривала зі штучно створеною політичною підтримкою невиконання вимог ні Декларації, ні Конституції України та зупинилися процеси проведення конституційних реформ на основі Декларації, а також відповідно законодавчій хаос в конституційну діяльність Верховної Ради України. С

дичної сили правового акта найвищого рівня, встановили День незалежності України та отримали всенародне схвалення. Тому необхідно розкрити правду виборцям, чому і з якою метою та за яким правом політичні діячі й партії замовчують вищеназвані історичні факти?

У цьому ряду подій досить важливо і політично показово відзначити, що в 1996 році під час прийняття нової Конституції України вождями партій та тодішніми керівниками держави було сплановано юридично недолугу акцію про виключення з її проекту навіть посилання на Декларацію України. Можливо, хтось із кандидатів у Президенти України пояснить виборцям, хто і які політичні сили стоять за цією й вищеназваними подіями, щоб політично протиставити Конституцію і Декларацію України?

Логічним є й чергове з головних запитань, хто і з якою метою створював негативні політичні ситуації і чи немає таких дійових осіб серед кандидатів на посаду Президента України? Якщо є, то слішний і найкращий момент принести публічні покаяння народу і припинити недобросовісне використання довіри виборців та ганебне й зло(чинне) приниження деклараційного і конституційного права громадян і народу.

Ювілейний, 20-річний, вік Декларації України. Невпинно настає 16 липня 2010 року з відзначенням двадцятирічного деклараційного ювілею — ювілею відтворення українським народом свого історичного природного права в якості справжнього верховенства права громадян і народу на здійснення прав і свобод через історичне надбання суспільства — Декларацію України як основи Конституції України, норми якої повинні об'єднати названі документи в єдине ціле у процесі конституційної реформи.

Кандидати на посаду Президента України мають час і нараду не лише оцінити історичне значення Декларації України і не лише на словах ратувати за народовладдя, парламентську форму правління, мажоритарну систему виборів, права і свободи людини тощо, а публічно й відверто визнати, що такі норми та положення в ній давно закріплені і щоб Декларація України більше ніколи не була відкинута в неперебачуване минуле і щоб воно стала реальним запровадженням у життя народу і Конституцію України.

Наша країна правильно вибрала європейський курс розвитку і в цьому контексті найбільш яскравим прикладом є історичний зв'язок між деклараційними і конституційними правами людини і народу, який сповна відобразився у проекті Європейської Конституції та названому договорі.

Декларації — основа Лісабонського конституційного договору. Для Європейського Союзу 2008-й став роком найвищого конституційного досвідження світового значення. Порівняльний правовий аналіз свідчить, що в його основі як і в проекті Європейської Конституції використано базові норми й положення найбільш визнаних народами цивілізованих країн декларацій. Саме вони стали предметом всенародного обговорення у країнах Європейського Союзу, отримали схвалення їх народами під час усього демократичного

розвитку цього конституційного процесу.

На нашу думку, є правильним і кінцевий конституційний результат, коли *деклараційні норми і положення* спочатку отримали творчу наукову розробку у проекті Європейської Конституції, а потім були внесені на референдуми народів країн Європейського Союзу й отримали, за винятком двох країн (Франції і Нідерландів), загальне їх схвалення та визнання. Загалом здійснилася демократична підтримка абсолютною більшістю громадян основних положень проекту.

Завдяки таким демократичним процесам в основу Лісабонського договору покладено *деклараційні правові надбання конституційного значення*, а сам договір став відкритим для подальшого його визнання народами інших країн, приєднання їх держав до нього в установленому порядку, що сформувало нові демократичні конституційні засади великих перспектив співробітництва між народами та шляхи вдосконалення національних і міжнародних конституційних відносин.

Деклараційно-конституційний досвід ЄС та історія України. Приклад деклараційно-конституційного становлення Європейського Союзу для України є зразковим, і наше суспільство та кандидати в Президенти України можуть його порівняти з власним історичним досвідом. Найбільш повчальними і драматичними наслідками з нашої історії можуть бути приклади з долею Декларації директорії УНР 1918 року і Декларації України 1990 року.

На відміну від першої, Декларація 1990 року, як уже підкреслювалося, прийнята законодавчим органом визнаної у світі України як співзасновника і члена ООН. Декларація отримала незаперечне схвалення народом на референдумах та містить положення в заключному її розділі про призначення Декларації як *основи конституційного становлення* й розвитку України. Ці чинники є головними аргументами правовими підставами для реалізації норм Декларації України в умовах конституційної реформи.

З історичної точки зору, Україна як спадкоємниця Стародавньої та Київської Русі має надзвичайно складну історію з неодноразовою втратою державності. Це факти історії,

Практика суспільного життя показала, що ситуація з Декларацією України і невикористання її потенціалу стала невипадково.

але вони не розкриті в усій повноті. «Руська Правда», «Повість минулих літ», «Слово о полку Ігоревім» та інші пам'ятки культури не тільки відображають даний процес розвитку державності, а й, і це головне, — історію народів України-Русі: трипільців, скіфів, сарматів тощо.

Саме історія народів, їх правова та інші види культур залишили неспростований вплив та спадщину в правовій культурі та договорах із Візантією, формуванні права в історії Київської Русі та Росії («Новгородська Правда»), Польщі і Великого Литовського князівства та Речі Посполитої (статути, в основі яких була «Руська Правда»), а також інших

суспільствах й державотвореннях, зокрема зі Швецією, Францією тощо. Наявні прогалини в нашій історії можна відтворити за допомогою порівняльного права.

Змістовне розкриття цих процесів можливе з *пізнанням історії самоврядування народу*, положення про яке закріплено в Декларації України, яке зобов'язує державу і науку забезпечити порівняльні дослідження суспільних закономірностей про історичну логіку розвитку *витоків природного і позитивного українського права*, формування і становлення в цьому лоні первинних форм деклараційного та конституційного права в наших первісних додержавних і пізніших суспільствах.

Наприклад, правова природа декларацій і деклараційного права зафіксована як аналогія розвитку правових явищ у різних народів, і це є однією з важливих закономірностей. Вона, як показують дослідження, майже однаково відображені в численних первинних процедурах здійснення судової юриспруденції способами декларування її учасниками заяв, публічного проголошення вимог, їх визнання або заперечення тощо. Римське право, зокрема, зафіксувало безліч такого роду *деклараційних процедур*, які базувалися на фун-

дахіваних, зокрема, латинською та грецькою мовами і має таке само понятійне походження за змістом з урахуванням змін, які диктувало життя.

Потреба в науковій класифікації декларацій. З позиції сучасного пізнання деклараційних відносин і деклараційного права є позитивним

Логічним є й чергове з головних запитань, хто і з якою метою створював негативні політичні ситуації і чи немає таких дійових осіб серед кандидатів на посаду Президента України?

те, що в юридичній енциклопедії, на відміну від інших такого роду академічних видань, здійснено загальне розмежування сучасного поняття «декларація» як *технічного документа* (заява, що подається митним органам при перетинні кордону, — митна декларація; заява особи, що подається про отримані доходи, — податкова декларація; заява про поштову декларацію при відправленні кореспонденції за кордон тощо), і цим зроблено початкову класифікацію різноманітного значення декларації як складного правового явища.

Незалежно від глибини, підстав, виду та форми такого розмежування, якби між звичним побутовим чи діловим вживанням слова «декларація» та вживанням в інших глобальних загальнополітичним розумінням декларації, в енциклопедичному юридичному словнику зроблено пошук критерію розмежування для здійснення теоретичного розподілу значення декларації в якості поділу на розуміння «технічного» використання декларації і на вже відоме *академічне* узагальнення, в якому поняття «декларації» використовується як форма документа, де *проголошено основні принципи*.

Тобто дану позитивну теоретичну спробу визначити в академічному юридичному енциклопедичному словнику критерії для виокремлення різних деклараційних форм та змісту дає підставу розглядати таке смислове бачення, як вживання поняття «декларація» в *подвійному значенні*: як практичного технічного явища і як документального оформлення основних політичних інших принципів.

Вважаємо, що такий розподіл цього поняття на види *технічного і політичного характеру* є слушним, має певну *класифікаційну ознаку* поділу на його види, але даний критерій в юридичному сенсі не відображає *сумі правового характеру* і *деклараційних правовідносин* як складного відображення реальної дійсності. Незнання виборцями цих особливостей деклараційних відносин і дало можливість політикам заволодіти владою та звести наївцевь здобутки Декларації України. Насправді це не праведно.

По-перше, суспільне деклараційне явище, яке названо як «технічне» використання, має набагато глибший зміст: відправник пости за кордон, митний перевізник чи власник вантажу під час перетинання кордону передусім має *правовий статус особи*. По-друге, певна особа володіє *деклараційним правом* на вчинення необхідних деклараційних дій для виконання суспільної функції. По-третє, її незаконні

дії можуть привести до юридичної відповідальності за порушення деклараційних правил і законних деклараційних приписів.

Щоб пересвідчитися в ефективності дії такого деклараційного права та його застосування на практиці в разі вчинення деклараційних правопорушень, достатньо не тільки обмежитися словами «технічна» декларація, а й ознайомитися, скажімо, з роботою митниці та митних органів і розглядом справ у митних органах та судах, щоб достовірно переконатися вдало непримічному призначенні поняття «декларація». Після цього першочергове місце займе розуміння, що «технічний» зміст декларації передбачає порядок дотримання правил та деклараційних вимог для забезпечення регулювання складної системи суспільних деклараційних правовідносин.

Відповідно з таким більш глибоким розкриттям деклараційних відносин стан зрозумілою потреба теоретичного поглиблення й наукового обґрунтування *класифікації деклараційних правовідносин*, які в сукупності є *деклараційним правом людини, народу та юридичних осіб*. Завдяки такому розумінню деклараційних правовідносин формується його визначення і нове бачення історичного походження та юридичних механізмів реалізації.

Практика суспільного життя показала, що ситуація з Декларацією України і невикористання її потенціалу стала невипадково. З нашої точки зору, відсутність формування належного рівня суспільної правовідомості про політичні розривки із використанням деклараційних правовідносин сприяла можливостям недобросовісних політиків використати цю ситуацію і знівелювати подальший розвиток отриманих в 1990 деклараційних повноважень народу і громадян. Деклараційні правовідносини не отримали класифікаційних теоретичних розробок історичних витоків їх поняття, а тому і сучасного застосування як головних видів основних деклараційних принципів, особливо конституційного значення, обов'язковості їх державного виконання і законодавчого забезпечення в реалізації прав і свобод людини.

Відповідно основні деклараційні принципи так і не отримали повного змістовного правового розкриття в конституційних нормах проекту нової нині чинної Конституції України, а також не знайшли необхідного відображення в конституційному процесі її прийняття та подальших конституційних реформах, особливо у вдосконаленні правової системи України, галузі конституційного права та деклараційного права. У такій ситуації сталося протилежне — посилився політичний тиск і протистояння деклараційним нормам і положенням. Як наслідок, з проекту Конституції України 1996 року взагалі виключено посилення на Декларацію України.

Вчинені дії є не що інше, як антиконституційна акція політичної відсталості від європейських конституційних процесів з позиції забезпечення прав і свобод людини, бо європейське бачення — це визнання верховенства права як деклараційного і конституційного принципу, а для організації державної влади — принципу її достеменного розподілу між основними гілками влади: законодавчою, виконавчою і судовою, та його неухильне виконання.

Згідно з ухваленими у першому читанні змінами до закону про статус ветеранів війни першочергово забезпечуватимуть автомобілями осіб, які мають особливі заслуги перед Вітчизною, зокрема, інвалідів війни, що брали участь у бойових діях під час Великої Вітчизняної війни з Японією

НБУ затвердив новий порядок рефінансування та кредитування українських банків з метою стимулювання кредитування економіки

Деклараційне і конституційне право українського народу – стратегія в європейський розвиток

Під такою назвою була подана стаття Олександра Коцюби в «Голос України». Редакція газети 15 січня нинішнього року опублікувала її першу частину під заголовком «Забуття Декларації – хибний неєвропейський шлях до світового конституційного розвитку», в якій поставлено три запитання: 1. Чому і з якою метою Декларація про державний суверенітет України офіційно не покладена в основу чинної Конституції України? 2. Чи не є така політика суперечністю в європейському і світовому конституційних процесах, коли декларації США і Франції лягли в основу конституції цих країн, а Всезагальна декларація ООН прав людини й визнані декларації стали основою проекту Європейської Конституції та Лісабонського конституційного договору 2008 року? 3. Нехтування Декларацією породило нехтування законів і розгул корупції, а до чого призведе її повне знищення?

Частина друга

Європейська стратегія в єдності деклараційного і конституційного права

Аналіз матеріалів та вивчення послідовності дій ООН, Ради Європи і Європейського Союзу стосовно формування основних документів, роботи над реалізацією Всезагальної декларації прав людини 1948 року показали, що це надзвичайно складний процес. Його звершення після Всезагальної декларації можна окреслити етапами становлення названих європейських інституцій, Європейською конвенцією про права людини, Європейською соціальною хартією і чи не головним демократичним надбанням – Конституцією для Європи та іншими конституційного характеру документами. У результаті ми дійшли висновку, що основна тенденція 50-річної діяльності світової та європейської спільноти над зближенням співробітництва народів і забезпеченням захисту прав та свобод людини зводиться до єдності дій в поєднанні деклараційного і конституційного права. Для України ця тенденція і розвиток співпраці також мають значущий характер.

Єдність деклараційних і конституційних відносин. В історичному житті України було зроблено неодноразові започаткування у спробах реалізувати свої деклараційні та конституційні права. Про це свідчать результати правового обґрунтування Декларації директорії УНР, оприлюдненої 26 грудня 1918 року як програмного документа конституційного характеру, який проголошувався лише від імені Директорії та Українського національного союзу.

Ми думаемо, що представники юридичної науки зробили вдале започаткування наукового пізнання взаємозв'язку між деклараційним та конституційним правом в українських умовах розвитку правової системи. Науковці О. Міцюк, М. Стаков, О. Мироненко опублікували праці, які розкривають певні особливості єдності деклараційного і конституційного права. Заслуговує на увагу з позиції деклараційного права наукова думка О. Мироненка у праці «Груднева (1918 р.) декларація Директорії» (У книжці «Українське державотворення: не вітребуваний потенціал». К. 1997).

Очевидним прикладом нехтування деклараційним правом був СРСР, який тривалий час через пріоритет політичної ідеології не визнавав та юридично не виконував деклараційного права людини на безпечне життя, гарантовану конституцією свободу, гідні людини умови життя, судовий захист прав і свобод та інші деклараційні права, які проголошенні Всезагальною декларацією ООН прав людини після Другої світової війни, 10 грудня 1948 року. Протилежною була позиція США як країни, що юридично

визнала названу й інші декларації та виконувала їх приписи.

Ось чому є найбільш типовим у цьому аспекті політичне та правове протистояння в діяльності СРСР та США стосовно деклараційного права. Зокрема, чи не є парадоксальним явищем ситуація, коли СРСР – головний переможець фашизму в Другій світовій війні, народ якого зазнав найбільших втрат та відчув нечувані масштаби порушень прав людини, тривалий час з політичних мотивів не визнавав Всезагальної декларації прав людини, замовчував або давав її нормам і положенням негативні політичні оцінки як і всьому міжнародному документові в цілому.

Тому за перших демократичних випробувань стався розпад СРСР. навпаки, у США політично та юридично здійснювалося в основному дотримання норм і положень Всезагальної декларації прав людини, посилювалися позиції країни на міжнародному і національному рівнях і вона зберегла свій статус за цим основним критерієм деклараційного права й не втратила правової довіри людей і позитивно вирішувала на цій основі й інші питання співробітництва між народами.

Ми вважаємо, що деклараційне право є значною юридичною конституційною засадою як для національного, так і міжнародного права та надає якісно нову правосвідомість людям, народам, їх суспільствам і державам, усьому людству загалом та забезпечує суспільну стабілізацію, перспективний розвиток якісно нових договірних відносин на базі деклараційного права, що забезпечує належні взаємогідні та ефективні міжнародні деклараційні відносини і співпрацю. Саме тому Європа і світ отримали новий міжнародний приклад, який викристалізувався на грунті співвідношення політики і пріоритетів деклараційного права в період роботи над проектом Європейської Конституції.

Співвідношення декларацій і конвенцій. У деклараційному праві знаходять своє важливі місце і норми та положення міжнародних конвенцій як процесуальної форми і способів реалізації норм декларацій у договірній формі. Поняття «конвенція» має, як і декларація, латинське походження і буквально означає convention – угоду, договір (Словник іншомовних слів. К. 1974. – С. 348), які отримали широке визнання в національних та міжнародних відносин між людьми.

На підставі проведеного дослідження про правову природу та роль і юридичне значення декларацій в розвитку конституційних відносин та реалізації принципу верховенства права є аргументовані підстави зробити такі методологічні висновки:

1) декларація, яка заявлена або проголошена суб'єктом деклараційних відносин в межах її компетенції, породжує суттєві правові наслідки;

2) декларація, який суспільство, держава або їх компетентна структура згідно з верховенством права надала значення конститу-

ційної основи чи законодавчого акта, набуває юридичної сили і є обов'язковою для виконання;

3) норми та положення декларації, які її учасниками демократично сформовані у конвенцію для вирішення спеціалізованих питань, набувають обов'язкової юридичної сили і виконуються згідно з умовами конвенції;

4) декларації та основані на них конвенції є відкритими демократичними способами правового співробітництва суспільств і держав на підставі їх вільного визнання;

5) учасники декларації та конвенції на демократичних засадах утворюють необхідні спільні структури міжнародного значення для забезпечення гарантій прав і свобод учасників та умов виконання;

6) учасники декларації та конвенції мають право демократично створювати органи правосуддя та відповідну систему виконання їх рішен.

форму правління, єдність нації і території, затверджені положення про те, що Декларація є основою нової Конституції України, закріплено конституційні засади про права і свободи людини, встановлено право на самостійну державну політику, викрімлено національні завдання у розв'язанні екологічних та інших проблем.

Окрім цього, Декларація за своїми змістом та формою відповідає міжнародним деклараціям, і це спрівідіє історичний документ українського народу заперечує тоталітарні режими правління в українському суспільстві, мілітаризацію економіки й державного розвитку, спроби підмінити народну демократію узурпованими діями будь-яких осіб та їх угруповань, запровадити партійний диктат тощо.

Україна в Декларації проголосила про свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не

Статус Декларації про державний суверенітет України.

**ДЕКЛАРАЦІЯ
ПРО ДЕРЖАВНИЙ
СУВЕРЕНІТЕТ
УКРАЇНИ**

**DECLARATION
ON THE STATE
SOVEREIGNTY
OF THE UKRAINE**

**DECLARATION
RELATIVE
A LA SOUVERAINETE
DE L'ETAT UKRAINEN**

**ДЕКЛАРАЦІЯ
О ГОСУДАРСТВЕННОМ
СУВЕРЕНІТЕТЕ
УКРАИНЫ**

**DECLARACION
SOBRE LA SOBERANIA
ESTATAL
DE UCRANIA**

Правові ознаки національного і міжнародного значення Декларації про державний суверенітет України з достатньою змістовою повнотою властиві цьому історичному для народу і країни документу. Він відображає абсолютну волю народу України, Декларація прийнята на основі суверенних прав народу на незалежність і суверенітет держави згідно з нормами міжнародного права, схвалена на народних референдумах, і лише недолуга політика майже двох десятиліть стоять на її перешкоді.

Що ж до юридичних обґрунтувань ситуації, то варто повторити, що Україна як одна із засновників ООН, визнала її ратифікувала Всезагальну декларацію прав людини, в установленому правовому порядку приєдналась до Європейської конвенції захисту прав і свобод людини, визнала принцип верховенства права, пріоритет міжнародного права над національним законодавством, є членом Ради Європи та інших міжнародних організацій тощо. У цих умовах виборцям необхідно зробити свій висновок з цих подій і засміслити, чому в суспільстві віднайшлися політичні сили, які будь-якими способами гальмують деклараційний і конституційний розвиток України.

На мою думку, причина більш ніж очевидна. У Декларації визначено і проголошено систему здійснення народовладдя як права народу на владу в якості єдиного джерела державної влади, утверджено республіканську

приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї. Як незалежна держава, Україна сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах, визнає перевагу загальноюлюдських цінностей над класовими.

Декларація України відповідає вимогам Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 року і закріпленим у ній членами ООН основним семи принципами: 1) незастосування сили або загрози силою; 2) мирне розв'язання міжнародних спорів; 3) невтручання у справи, які є внутрішньою компетенцією держав; 4) співробітництво держав відповідно до Статуту ООН; 5) рівноправ'я і самовизначення народів; 6) суверена рівність держав; 7) суміннє виконання державами зобов'язань, прийнятих ними відповідно до Статуту ООН.

Перспективи демократичного розвитку незалежної України визначені в нормах і положеннях її Декларації, особливо у змісті преамбули, де зазначено про потребу «всебічного забезпечення прав і свобод людини» та необхідності «утвердити суверенітет і самоврядування народу України». Методологічні способи досягнення цих завдань закріплено в усіх розділах Декларації України, а їх суть сконцентрована у другому її розділі, де в правових положеннях чітко закріплено юри-

личні гарантії української демократії: «Народ України є єдиним джерелом державної влади в Республіці», «Повноваждя народу України реалізовується на основі Конституції Республіки як безпосередньо, так і через народних депутатів». «Від імені всього народу може виступати виключно Верховна Рада України. Жодна політична партія, громадська організація, інші угруповання чи окрема особа не можуть виступати від імені всього народу України».

За своєю суттю висенановані положення Декларації є основними принципами конституційного значення: а) чітко сформульованими правовими ідеями народовладдя у вигляді системи конституційних принципів формування Основного Закону України; б) практичною реалізацією названих та інших деклараторійних принципів через запровадження народовладдя у сфері суспільного життя всіма гілками влади: законодавчою, виконавчою, судовою; в) закріплення деклараторійних принципів у всіх галузях правової системи України для сумісного виконання законів усіма учасниками правовідносин.

Стосовно наукового обґрунтування основних принципів Декларації, її норм і положень, то вони значною мірою зафіковані в науково-практических конференціях і, особливо, в результатах обговорення народом проекту нової Конституції України на регіональних зібраннях його представників. Станом на 1 листопада 1992 року в парламент України від Верховної Ради Республіки Крим, обласних рад, Київської і Севастопольської міських рад надійшло понад 35 тисяч пропозицій і зауважень до проекту Основного Закону України. Іх аналіз засвідчив, що найбільш дискусійними виявилися розділи про принципи державного устрою України, засади організації державної влади і самоврядування на місцях (Актуальні проблеми управління територіями в Україні. К. 1993. — С. 23—24).

Характерно, що на цій конференції з доповідями виступали Президент України Л. Кравчук і Голова Верховної Ради України І. Плющ, але в текстах їх доповідей на зазначеній листопадовій 1992 року конференції ні Президент України, ні Голова Верховної Ради України І. Плющ не відібрали словом не згадали про Декларацію як основу нової Конституції України. Немає згадки і про реалізацію деклараторійної системи народовладдя, діяльністі виборних представницьких органів влади, шляхи забезпечення прав і свобод людини, закріплених в Декларації України (там само. — С. 4—28).

Специфічно, але подальші роки діяльності президентської влади в Україні, її взаємодії із законодавчою та виконавчою владою показали, що це не було випадковістю, а погодженими діями між найвищими посадовими особами України. Колишній Голова Верховної Ради України у статті «Наріжний камінь державності», присвяченій десятирічному ювілею Декларації України, визнає цікаві факти.

З одного боку, він пише про Верховну Раду України першого (XII) скликання: «Рівень свідомості та відповідальності був високий. Це свідчення громадянської, державницької, суттєво людської й етичної зрілості тодішніх депутатів» (Там само. — С. 5). З другого боку, вражеє запізніла і особиста тенденція відвертість колишнього Голови Верховної Ради України. У названій вище ювілейній статті він переконує громадськість: «Нас часто звинувачують у тому, що ми не використали момент і перша Конституція незалежності України підписано не Головою Верховної Ради України Плющем» (Там само. — С. 7). Очевидно тут автор перевищує власні можливості щодо її підписання, оскільки вже на той час діяв Президент України. Але слід віддати належне І. Плющу, коли він об'ективно каже про наявність справедливих обвинувачень щодо несвоєчасного прийняття першої Конституції незалежної України.

Справді, абсолютна більшість народних депутатів України активно відстоювали прийняття першої Конституції незалежної України, але вони нащтовхнулися на спричинений заборонений правом психологічний тиск як у Верховній Раді України, так і за її межами. У кінцевому результаті вищі посадові особи виконавчої та законодавчої влади

створили обстановку розбалансування роботи серед народних депутатів України та законодавчої діяльності Верховної Ради України, щоб не допустити прийняття нової Конституції України, проект якої базувався на Декларації України.

Конституційний процес впровадження положень Декларації в Основний Закон України було перервано для фактичного недопущення народовладдя і з метою встановлення де-факто і де-юре президента форми правління. Вже в 1993 році була зроблена таємна спроба виключити посилення на Декларацію в преамбулі ухваленого Конституційною комісією Верховної Ради України проєкту нової Конституції України. Це було виявлено на пленарному засіданні парламенту, що в поданому для розгляду проекті внесено довільні зміни у схвалений Конституційною комісією текст і виключено посилення на Декларацію України. А на початку 1994 року повноваження Верховної Ради України були антиконституційно припинені простою більшістю голосів, хоча вимагалося не менш як 300 плюс 1 голос.

У цьому контексті доцільно навести й інші «роздуми» співголови Конституційної комісії та колишнього Голови Верховної Ради України І. Плюща, який інформував сесію парламенту про стан готовності прийняття нової Конституції України, але недопущення її розгляду: «Я робив це свідомо. Будучи співголовою Конституційної комісії, переконував і другого співголову — Леоніда Кравчука: якщо ми приймемо Конституцію цією Верховною Радою, то Основному Закону завжди залишатимуть, що його прийняла Верховна Рада, обрана ще за часів Союзу» (Там само. — С. 7).

І далі він невимушенено продовжує: «Хоча нині, на мій погляд, Верховна Рада другого скликання поспішила використати своє право і прийняти Конституцію» (Там само. — С. 8). Якщо зіставити, що США після своєї декларації протягом трох років прийняли конституцію США, то поставали і постають в нових ракурсах запитання: «Яке майбутнє пропорують країні такі політики, коли не сприймають власної Декларації, схваленої власним народом, не реалізовують її конституційних засад, але пропонують не поспішати діяти за вимогами конституційних норм і залишати людей та країну в політичному хаосі протистояння? Невже в США не розуміли необхідності найшвидшого прийняття Конституції на основі декларації про незалежність США?».

Отже, і з плином часу суспільна гострота протистояння владних політиків щодо виконання Декларації України в конституційних процесах не зменшилася, а збільшилася. З новою силою постають проблеми конституційного запровадження гарантованої Декларацією народовладдя та реального забезпечення верховенства прав і свобод людини. Тому актуальність дослідження ролі Декларації і деклараторського права народу на перспективне конституційне впровадження соціально посилюється.

Підсумки проведеного аналізу, наукова роль і практичне значення Декларації України та деклараторського права у світових і європейських процесах конституційного регулювання суспільних відносин із впровадженням народовладдя та забезпеченням повної верховенства прав і свобод людини дають нам можливість зробити такий висновок.

Декларація про державний суверенітет України — це історичний правовий документ українського народу, який юридично закріпив: систему народовладдя; конституційні основи і засади на всеобще забезпечення прав і свобод людини через верховенство права; суверенітет і самоврядування народу України; систему екологічної та ядерної безпеки; мирне й демократичне самовизначення української нації; систему республіканського правління, здійснюваного безпосередньо народом і його виборчими представниками; організацію державної влади за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову; конституційно гарантований судовий захист прав і свобод людини в Україні та виконання судових рішень; цивілізоване міжнародне співробітництво держав на основі співідношення норм національного права з проритетами міжнародного.

Олександр КОЦЮБА,
Руслана КОЦЮБА.

Якби на захист не стала профспілка

Історія звільнення, яке скасував суд

Навряд чи вдалося б прослухати положень Декларації в Основний Закон України було перервано для фактичного недопущення народовладдя і з метою встановлення де-факто і де-юре президента форми правління. Вже в 1993 році була зроблена таємна спроба виключити посилення на Декларацію в преамбулі ухваленого Конституційною комісією Верховної Ради України проєкту нової Конституції України. Це було виявлено на пленарному засіданні парламенту, що в поданому для розгляду проекті внесено довільні зміни у схвалений Конституційною комісією текст і виключено посилення на Декларацію України. А на початку 1994 року повноваження Верховної Ради України були антиконституційно припинені простою більшістю голосів, хоча вимагалося не менш як 300 плюс 1 голос.

На жаль, таких прикладів у наш час дуже мало. Адже профспілковий осередок, створений на заводах чи великих комерційних фірмах, часто існує номінально. А на малих його і зовсім немає. І ніхто з керівництва, вирішуючи долю працівника, ні з ким не радиться. Хоча українське законодавство це передбачає. А коли профспілкові лидери набувають авторитету і намагаються дослухатися до свідомості власників підприємств, обстоюючи права своїх товаришів, їх безжалісно звільняють.

Так сталося і з Володимиром Миколайовичем, якого працівники обрали своїм ватажком. Він намагався збільшити лави профспілкової організації і піднести її авторитет, з чим адміністрація рішуче не погоджувалася. І до чоловіка почали застосовувати своєрідні засоби виховання, що інакше, як тиском, не назвш. «Розумна» людина одразу усе зрозуміла б і зупинилася. А цей не здавався. І тому «цілком природно», як на наші часи, що працівник, який за попередні роки роботи на підприємстві не мав зауважень від керівництва, раптом почав «хапати» одну догану за другою. За що? У витягу з позовної заяви читаємо: «25.02.2009 р. — був присутній на роботі не у фірмі

вому взутті (здав його в ремонт); 12.03.2009 р. — виконуючи профспілкову роботу з вирішення питання щодо захисту працівника від незаконного звільнення, був відсутній на робочому місці 45 хвилин; 03.07.2009 р. — виконуючи профспілкову роботу щодо вирішення питання, пов'язаного з невинілатою премії працівниці відділу, запізився з обідньої перерви на робоче місце на сім хвилин».

Що буває після трьох доган, можете здогадатися самі. Спочатку актом за №5 за «системне невиконання трудових обов'язків» В. Шікітка не дозволили до виконання трудових та громадських (профспілкових обов'язків), а потім з таємною мотивацією звільнили з роботи.

Якби Володимир Миколайович був натурою слабшою, він із тим змирився б. Однак мало того, що сам не з тіста зліплений, та ще й голова обласної галузевої профспілки Оксана Захваткіна, загартована в боях за права львівських автобусобудівників, прийшла йому на допомогу. Зрештою, вони стали просити і підтримки з Києва — від Центрального комітету

профспілки сільгоспмашинобудування. Треба віддати належне — юридичний департамент Federatii профспілок України втрутився вчасно, і це відіграво вирішальну роль.

Поки громадяни України погоджуватимуться з таким неподобством, їх звільнятимуть при першому намаганні підняти голову і заявити про свої права.

Представники профспілкових організацій двох (обласного та центрального рівня) узяли участь у чотирьох судових засіданнях, і 28 січня 2010 року Миколаївський районний суд виніс рішення про негайне повноваження В. Шікітка на роботі на попередній посаді, виплату йому середнього заробітку за час вимушеної прогулки з 8 липня 2009 року та покладання судових витрат на сторону роботодавця. Цим рішенням суд скасував наказ про притягнення до дисциплінарної відповідальності Володимира Миколайовича. До того ж присутній на судовому засіданні виконавчий директор ТОВ «Леоні Ваєрінг Систем» пообіцяв, що судові рішення буде виконано.

Ірина ЄГОРОВА.

Львівська область.

КОМЕНТАР ФАХІВЦЯ

«Цікаво, що закордонні інвестори у себе вдома рідко порушують Конвенцію Міжнародної організації профспілок №135. Статтею 1 передбачено ефективний захист представників працівників через їх профспілкову діяльність, — каже Оксана Захваткіна, голова галузевої профспілки працівників сільгоспмашинобудування Львівщини. — У статті 2 Конвенції зазначено, що представникам профспілок підприємств надаються на підприємстві відповідні можливості, які дають їм змогу швидко та ефективно виконувати свої функції.

Однак в Україні неподінок випадки, коли інвестори забувають не лише про міжнародні конвенції, а й про українські закони. Приміром, Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», яким встановлено незалежність профспілок та їх об'єднань, причому «роботодавець зобов'язаний сприяти створенню належних умов для діяльності профспілкових організацій, що діють на підприємстві».

КРИМІНАЛ

Ще одного чиновника впіймано на хабарі

На цей раз — заступник голови Чортківської РДА на Тернопільщині. Співробітники обласного управління боротьби з організованою злочинністю затримали його в кабінеті після отримання помічених 4200 гривень хабара. Їх він вимагав від підприємця за сприяння у наданні

оренду приміщення площею 70 кв. м. Прокуратура Чортківського району порушила кримінальну справу. Розслідування триває.

Людов ЛЕВІЦЬКА.

До 20-річчя ухвалення Декларації про державний суверенітет України

«Вона прозвучала як сигнал труби...»

ІЗ ДОСЬЕ «ГОЛОСУ УКРАЇНИ»

Лесь Танюк (народився 1938 року на Київщині) — режисер, письменник, театральний педагог, перекладач, громадський і політичний діяч. Голова Національної спілки театральних діячів України та Всеукраїнського товариства «Меморіал» ім. Василя Стуса. Поставив 50 вистав у театрах Львова, Москви, Києва. Автор кількох десятків книжок та понад 600 публікацій у періодиці з питань культури й політики. Народний депутат України Верховної Ради I—V скликань. Входив до депутатської групи Народна рада та фракції Народного руху. Очолював парламентський Комітет з питань культури й духовності.

— Спершу, мені здається важливим, сказати, що Декларація була своєрідною українською передконституцією. Бо потім і сама Конституція, і всі інші акти приймалися, виходячи з Декларації про суверенітет. Це дуже важливо.

Декларація не виникла на порожньому місці — бо перед тим такого роду акт прийняли естонці, інші прибалти. Також перед тим грандіозне рішення прийняли грузини, які відмінили знамениту російсько-грузинську угоду.

Правда, в нашій Декларації був один момент, який багатьох тоді стравив. Я надіслав текст Декларації Елені Георгіївні Боннер. Вона по телефону висловила свої привітання, але зауважила, що в Декларації одне місце її дивує. Там у кінці сказано, що все це зроблено для того, щоб підписати Союзний договір. Вона каже: «Якщо це ваша така гра з комуністами — заради того, щоб вони заспокоїлись і проголосували, то я це розумію. Але коли вони вас обдурили і прийняли Декларацію тільки для того, щоб знову вступити в Союз? Чи не вийде як у приказці: гуляли-веселилися, підрахували — просльозилися?»

Там справді в кінці є фраза про те, що Декларація може бути основою для підписання нового Союзного договору...

— А в інших тогочасних деклараціях такого не було? Навіть у росіян?

— Ні. Я пояснив Єлені Боннер, що це справді така гра, вона необхідна, бо в нас є велика прокомуністична група депутатів (вона тоді ще не називалася «Групою 239»). Але наша Народна рада жодним чином не націлена на підписання нового Союзного договору. Бо зрозуміло, що це шлях до відновлення тієї самої імперії.

Ну, і ще один тодішній випадок згадується з приємністю. Днів через три після того мені рапорт зателефонував з Моск-

кви Олег Миколайович Єфремов, керівник МХАТу, й питає: «Ну что, подписали Декларацію? Будете независимими?» — «Да». — «Ну и молодцы! Все бы так!»

Себто, коли ми лаємо Росію, мусимо не забувати, що в Росії було чимало людей, які внутрішньо сприяли нам. От такого типу люди, як Новодворська та інші, — вони ж чудово розуміли, що старий Союз іде до розпаду, а ідея нового Союзу спекулятивна, й оці декларації дадуть поштовх нормальному європейському розвиткові колишніх радянських союзних республік.

— До речі, про «гру» з нашими комуністами. Вони тоді також із вами загравали? Адже в документах 28-го з'їзду КПУ йшлося про суверенітет України.

— Наши комуністи тоді опинилися в ситуації, що Росія була налаштована дуже антикомуністично, й звідти марно чекати підтримки. Цю ситуацію їм треба було якось пепресидіти. Й вони ще перед тим, як ми прийняли Декларацію про суверенітет, справді скликали свій з'їзд і визнали цю Декларацію — ще тоді не прийняття. Отже, ніби пішли назустріч. Хоча насправді то був відступ у заарання підготовлені окопи. Для них «український суверенітет» мислився все-таки в межах Радянського Союзу. Це потім не раз було предметом дискусій. Уявіть, коли, вже після прийняття Декларації, нам доводилось приймати якийсь закон, що суперечив союзному законові, за логікою (адже ще жили в Союзі) ми мусили б не приймати цього закону. От про це й сперечалися комуністи. Але — пізно. Адже навіть коли ми робили нову Конституцію, то керувалися вже не принципами радянської конституції, а тим, що закладено в Декларації про суверенітет.

Себто, Декларація, по суті, носила законодавчий, а не декларативно-літературний характер, як думалося комуністам. Хоч це і звалось «декларація», але документ, по суті, був законодавчий. Адже моментально після Декларації ми ухвалили закон про економічну незалежність, що базувався саме на Декларації. Так, як і закон про те, щоб наші солдати не служили у військах СРСР, й інші закони. Тобто, Декларація була ніби сигналом труби. От вона прозвучала — і все почало рухатись у певному напрямку.

— А вас не тривожило, що Декларація, з її обережним абзацом про можливий Союзний договір, перегукується з не надто рішучими Універсалами Центральної Ради?

— Ні, ми тоді якось не дуже засилювались на тих Універсалах.

— Але ви особисто, з вашою схильностю до історичних паралелей, не могли про ті Універсалі зовсім не згадувати!

— Звісно, я навіть на Народній раді намагався провадити такий лікнеп, поширював ті Універсалі серед колег, щоб ненароком не повторити помилок Грушевського, Винницького та Петлюри. Але чистою паралелі з минулим там не прийнято. Отже, ніби пішли назустріч. Хоча насправді то був відступ у заарання підготовлені окопи. Для них «український суверенітет» мислився все-таки в межах Радянського Союзу. Це потім не раз було предметом дискусій. Уявіть, коли, вже після прийняття Декларації, нам доводилось приймати якийсь закон, що суперечив союзному законові, за логікою (адже ще жили в Союзі) ми мусили б не приймати цього закону. От про це й сперечалися комуністи. Але — пізно. Адже навіть коли ми робили нову Конституцію, то керувалися вже не принципами радянської конституції, а тим, що закладено в Декларації про суверенітет.

Себто, Декларація, по суті, носила законодавчий, а не декларативно-літературний характер, як думалося комуністам. Хоч це і звалось «декларація», але документ, по суті, був законодавчий. Адже моментально після Декларації ми ухвалили закон про економічну незалежність, що базувався саме на Декларації. Так, як і закон про те, щоб наші солдати не служили у військах СРСР, й інші закони. Тобто, Декларація була ніби сигналом труби. От вона прозвучала — і все почало рухатись у певному напрямку.

— Але ви особисто, з вашою схильностю до історичних паралелей, не могли про ті Універсалі зовсім не згадувати!

— Звісно, я навіть на Народній раді намагався провадити такий лікнеп, поширював ті Універсалі серед колег, щоб ненароком не повторити помилок Грушевського, Винницького та Петлюри. Але чистою паралелі з минулим там не прийнято. Отже, ніби пішли назустріч. Хоча насправді то був відступ у заарання підготовлені окопи. Для них «український суверенітет» мислився все-таки в межах Радянського Союзу. Це потім не раз було предметом дискусій. Уявіть, коли, вже після прийняття Декларації, нам доводилось приймати якийсь закон, що суперечив союзному законові, за логікою (адже ще жили в Союзі) ми мусили б не приймати цього закону. От про це й сперечалися комуністи. Але — пізно. Адже навіть коли ми робили нову Конституцію, то керувалися вже не принципами радянської конституції, а тим, що закладено в Декларації про суверенітет.

Себто, Декларація, по суті, носила законодавчий, а не декларативно-літературний характер, як думалося комуністам. Хоч це і звалось «декларація», але документ, по суті, був законодавчий. Адже моментально після Декларації ми ухвалили закон про економічну незалежність, що базувався саме на Декларації. Так, як і закон про те, щоб наші солдати не служили у військах СРСР, й інші закони. Тобто, Декларація була ніби сигналом труби. От вона прозвучала — і все почало рухатись у певному напрямку.

— Але ви особисто, з вашою схильностю до історичних паралелей, не могли про ті Універсалі зовсім не згадувати!

— Звісно, я навіть на Народній раді намагався провадити такий лікнеп, поширював ті Універсалі серед колег, щоб ненароком не повторити помилок Грушевського, Винницького та Петлюри. Але чистою паралелі з минулим там не прийнято. Отже, ніби пішли назустріч. Хоча насправді то був відступ у заарання підготовлені окопи. Для них «український суверенітет» мислився все-таки в межах Радянського Союзу. Це потім не раз було предметом дискусій. Уявіть, коли, вже після прийняття Декларації, нам доводилось приймати якийсь закон, що суперечив союзному законові, за логікою (адже ще жили в Союзі) ми мусили б не приймати цього закону. От про це й сперечалися комуністи. Але — пізно. Адже навіть коли ми робили нову Конституцію, то керувалися вже не принципами радянської конституції, а тим, що закладено в Декларації про суверенітет.

Себто, Декларація, по суті, носила законодавчий, а не декларативно-літературний характер, як думалося комуністам. Хоч це і звалось «декларація», але документ, по суті, був законодавчий. Адже моментально після Декларації ми ухвалили закон про економічну незалежність, що базувався саме на Декларації. Так, як і закон про те, щоб наші солдати не служили у військах СРСР, й інші закони. Тобто, Декларація була ніби сигналом труби. От вона прозвучала — і все почало рухатись у певному напрямку.

— Але ви особисто, з вашою схильностю до історичних паралелей, не могли про ті Універсалі зовсім не згадувати!

— Звісно, я навіть на Народній раді намагався провадити такий лікнеп, поширював ті Універсалі серед колег, щоб ненароком не повторити помилок Грушевського, Винницького та Петлюри. Але чистою паралелі з минулим там не прийнято. Отже, ніби пішли назустріч. Хоча насправді то був відступ у заарання підготовлені окопи. Для них «український суверенітет» мислився все-таки в межах Радянського Союзу. Це потім не раз було предметом дискусій. Уявіть, коли, вже після прийняття Декларації, нам доводилось приймати якийсь закон, що суперечив союзному законові, за логікою (адже ще жили в Союзі) ми мусили б не приймати цього закону. От про це й сперечалися комуністи. Але — пізно. Адже навіть коли ми робили нову Конституцію, то керувалися вже не принципами радянської конституції, а тим, що закладено в Декларації про суверенітет.

Себто, Декларація, по суті, носила законодавчий, а не декларативно-літературний характер, як думалося комуністам. Хоч це і звалось «декларація», але документ, по суті, був законодавчий. Адже моментально після Декларації ми ухвалили закон про економічну незалежність, що базувався саме на Декларації. Так, як і закон про те, щоб наші солдати не служили у військах СРСР, й інші закони. Тобто, Декларація була ніби сигналом труби. От вона прозвучала — і все почало рухатись у певному напрямку.

— Але ви особисто, з вашою схильностю до історичних паралелей, не могли про ті Універсалі зовсім не згадувати!

— Звісно, я навіть на Народній раді намагався провадити такий лікнеп, поширював ті Універсалі серед колег, щоб ненароком не повторити помилок Грушевського, Винницького та Петлюри. Але чистою паралелі з минулим там не прийнято. Отже, ніби пішли назустріч. Хоча насправді то був відступ у заарання підготовлені окопи. Для них «український суверенітет» мислився все-таки в межах Радянського Союзу. Це потім не раз було предметом дискусій. Уявіть, коли, вже після прийняття Декларації, нам доводилось приймати якийсь закон, що суперечив союзному законові, за логікою (адже ще жили в Союзі) ми мусили б не приймати цього закону. От про це й сперечалися комуністи. Але — пізно. Адже навіть коли ми робили нову Конституцію, то керувалися вже не принципами радянської конституції, а тим, що закладено в Декларації про суверенітет.

Себто, Декларація, по суті, носила законодавчий, а не декларативно-літературний характер, як думалося комуністам. Хоч це і звалось «декларація», але документ, по суті, був законодавчий. Адже моментально після Декларації ми ухвалили закон про економічну незалежність, що базувався саме на Декларації. Так, як і закон про те, щоб наші солдати не служили у військах СРСР, й інші закони. Тобто, Декларація була ніби сигналом труби. От вона прозвучала — і все почало рухатись у певному напрямку.

— Але ви особисто, з вашою схильностю до історичних паралелей, не могли про ті Універсалі зовсім не згадувати!

— Звісно, я навіть на Народній раді намагався провадити такий лікнеп, поширював ті Універсалі серед колег, щоб ненароком не повторити помилок Грушевського, Винницького та Петлюри. Але чистою паралелі з минулим там не прийнято. Отже, ніби пішли назустріч. Хоча насправді то був відступ у заарання підготовлені окопи. Для них «український суверенітет» мислився все-таки в межах Радянського Союзу. Це потім не раз було предметом дискусій. Уявіть, коли, вже після прийняття Декларації, нам доводилось приймати якийсь закон, що суперечив союзному законові, за логікою (адже ще жили в Союзі) ми мусили б не приймати цього закону. От про це й сперечалися комуністи. Але — пізно. Адже навіть коли ми робили нову Конституцію, то керувалися вже не принципами радянської конституції, а тим, що закладено в Декларації про суверенітет.

Себто, Декларація, по суті, носила законодавчий, а не декларативно-літературний характер, як думалося комуністам. Хоч це і звалось «декларація», але документ, по суті, був законодавчий. Адже моментально після Декларації ми ухвалили закон про економічну незалежність, що базувався саме на Декларації. Так, як і закон про те, щоб наші солдати не служили у військах СРСР, й інші закони. Тобто, Декларація була ніби сигналом труби. От

До 20-річчя ухвалення

Декларації про державний суверенітет України

ОФІЦІЙНО

ПОСТАНОВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Про утворення Тимчасової
слідчої комісії Верховної
Ради України з питань
розслідування законності
прийняття рішень
Національною радою
України з питань
телебачення і радіомовлення
щодо проведення конкурсів
та встановлення
переможців конкурсів
на отримання
(переоформлення) ліцензій
на мовлення
з використанням
відповідних частот
у 2005-2010 роках

Відповідно до частини третьої статті 89 Конституції України, статті 87 Регламенту Верховної Ради України Верховна Рада України постановляє:

1. Утворити Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з питань розслідування законності прийняття рішень Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення щодо проведення конкурсів та встановлення переможців конкурсів на отримання (переоформлення) ліцензій на мовлення з використанням відповідних частот у 2005-2010 роках (далі — Тимчасова слідча комісія).

2. Тимчасовій слідчій комісії розслідувати законність прийняття рішень Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення щодо проведення конкурсів та встановлення переможців конкурсів на отримання (переоформлення) ліцензій на мовлення з використанням відповідних частот у 2005-2010 роках.

3. Встановити, що кількісний склад Тимчасової слідчої комісії становить шість народних депутатів України.

4. Обрати головою Тимчасової слідчої комісії народного депутата України Богословську Інну Германівну (позафракційна), заступником голови Тимчасової слідчої комісії — народного депутата України Голуба Олександра Володимировича (фракція Комунастичної партії України).

5. Обрати до складу Тимчасової слідчої комісії таких народних депутатів України:

ЛІТВІНА Юрія Олексійовича — фракція «Блок Литвина»;

МОРОКА Юрія Миколайовича — фракція Партії регіонів;

СМІТЮХА Григорія Євдокимовича — фракція Партиї регіонів;

ШКІРЮ Ігоря Миколайовича — фракція Партії регіонів.

6. Матеріально-технічне, кадрове, інформаційне та організаційне забезпечення діяльності Тимчасової слідчої комісії покласти на Апарат Верховної Ради України.

7. Визначити термін діяльності Тимчасової слідчої комісії — один рік з дня прийняття цієї Постанови.

8. Звіт Тимчасової слідчої комісії про виконану роботу заслухати на пленарному засіданні Верховної Ради України не пізніше тримісячного терміну з дня прийняття цієї Постанови.

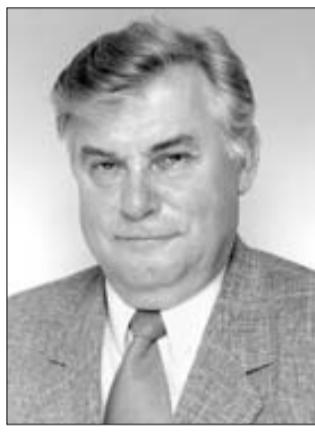
9. Ця Постанова набирає чинності з дня її прийняття.

Голова Верховної Ради України
В. ЛІТВІН.

м. Київ,
17 червня 2010 року.
№ 2348-VI.

«Відчайдушні демократи тоді думали: цукру у нас — ого! Пшениці — ого! Сала — ого-го! Проживемо! Але не вийшло...»

У Верховній Раді України першого скликання, що обиралася ще як Верховна Рада УРСР 12-го скликання, 85 відсотків депутатів були членами Компартії. Частина з них уже вважали себе комуністами-демократами, але й ортодокальні погляди ще були міцні. Вони сформували так звану групу 239, що фактично була прообразом нинішньої парламентської більшості, встановивши контроль над вищим законодавчим органом. Своєю думкою щодо прийняття Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 року ми попросили поділитися народного депутата України від КПУ Володимира МАТВЄЄВА (на знімку), который 1990-го також входив у парламент до групи комуністів.

— Прийняття Декларації про державний суверенітет України передувало кілька моментів, які вплинули на історію та розвиток не тільки України, а й всього світу. По-перше, це ухвалення Декларації про незалежність Російської Федерації. Декларація про суверенітет України готовувалася, відверто кажучи, не найпрогресивнішими силами, які були тоді у парламенті. І не були враховані деякі найавгустиніші моменти й напрями. Насамперед йшлося про державність України, хоча наша країна досвіду державного управління не мала. Тоді Рада Міністрів УРСР казала: «Ми — великий облівіонік. Нам спускають план із Москви, і ми цей план розподіляємо по областях». Мався на увазі бюджет. План соціально-економічного розвитку складався знизу вгору, тобто від областей, районів, промислових підприємств, але він теж погоджувався з тими цифрами, які приходили із центру. По-друге, в Україні не вистачало державних кадрів, які мислять по-державному. До того ж у спадщину економіці України діставалася дуже велика частина підприємств, які мали союзне підпорядкування, керувалися із центру, із Москви. Наприклад, дев'ять суднобудівних заводів Міністерству суднобудівної промисловості

вості СРСР. І керувати такими підприємствами, такою структурою у складі Ради Міністрів України, уряду України, який ще тільки треба було створювати, було складно. Крім того, потрібно було вирішувати питання зі Збройними Силами, з ядерним статусом, якою ми будемо державою — позаблоковою чи блоковою. Ці проблеми знаходили своє відображення й під час прийняття Декларації про державний суверенітет України.

— Шо змусило тоді вас та інших комуністів проголосувати за Декларацію?

— Комуністи у Верховній Раді тоді називали дуже серйозного тиску. Нас ставало дедалі менше й менше. І протидіяти тим відцентровим явищам, які розвалювали економічну й політичну систему Радянського Союзу, ставало значно важче. Після прийняття Декларації про незалежність Росії, коли Росія заходилася топтати діржіку на самостійний розвиток і викинула Україну сам на сам із тими проблемами, які у неї з'явилися, саме й змусило нас проголосувати за Декларацію.

Але в основі цього рішення лежали підсумки всесоюзного референдуму, що пройшов у березні, про те, що Україна буде у складі Радянського Союзу. Звичайно, люди позитивно відповідали на запитання, чи хочуть

вони жити в Україні щасливій, багатій, суверенній. Я тоді це розглядав із дещо формальною точки зору. Хоча, можливо, це була моя особиста помилкова думка. Україна ю до цього була суверенною. Три держави були представлені в Організації Об'єднаних Нарів — Білорусія, Україна та Радянський Союз. Тобто на міжнародній арені Україна вже була сувереною державою. Якщо говорити в економічному плані, то Україна була сувереною у тому обсязі, яким вона розпоряджалася: міністерство вугільної промисловості було тут, в Україні, міністерства легкої промисловості, аграрне — теж. Але водночас були підприємства, замкнуті на центр, що мали всесоюзне значення. Наприклад, у будівництві ракетного комплексу чи авіації на суднобудівних заводах у Миколаєві брали участь усі без винятку країн та областей СРСР. І недавнє ухвалення Постанови Верховної Ради України про переименування крейсера «Україна» перед продажем говорити про те, що не можемо ми його побудувати без участі підприємств колишнього СРСР.

Я тоді вважав, що таку потужну економіку розвалити неможливо, порвати зв'язки не можна. Але не врахував однієї простії речі: що Україна була залежна від стану справ у Росії. Відчайдушні демократи тоді думали: цукру у нас — ого! Сала — ого-го! З металургії, машинобудування посідаємо одне із провідних місць у світі, взагалі входимо в десятку найбільш розвинених країн. Проживемо! Упораємося! Але не так сталося, як гадалося. Тому що не врахували одну річ: ми входили до десятки найбільш розвинених країн світу у складі Радянського Союзу.

— Якщо уявити, що за Декларацію про державний суверенітет довелося б голосувати зараз, нинішньому парламенту, за той самий текст. За неї б проголосували?

— Ми стали більше реалістами. Я твердо знаю, що повернути Радянський Союз у тому вигляді, в якому він існував, практично неможливо. Як неможливо двічі ввійти в ту саму річку, повернути на 20 років тому всі

економічні зв'язки, підприємства практично неможливо. Тому, звичайно ж, сьогодні всі б проголосували за Декларацію про державний суверенітет, можливо, трохи змінену, розуміючи, що іншого шляху немає. А якби хтось запропонував документ, договір — а давайте утворимо Радянський Союз, але державу, в якій не будуть визначені економічні взаємовідносини, судова система й т. д. — ніхто б не проголосував. Хоча якщо текст Декларації про державний суверенітет зараз внести на голосування, він був би істотно змінений. І правки вносилися б дуже серйозні й принципові.

— Кого ви представляли у парламенті першого скликання?

— Коли мене обирали народним депутатом Верховної Ради УРСР 12 скликання, я працював другим секретарем Миколаївського об'єднання КПУ, а коли застороняли КПУ — першим секретарем Миколаївського об'єднання. Я не перейшов до Верховної Ради на звільнену роботу, і після закриття об'єднання працював на державному підприємстві «Суднобудівний завод імені 61 комунара». Колектив мене прийняв, мені не ставили жодного питання, мовляв, я «мерзотник-комуніст», бо люди мене знали. Починав учнем суднового складальника на Чорноморському суднобудівному заводі, а закінчив заступником генерального директора з виробництва та економіки. Усе мое життя було пов'язане з виробництвом, суднобудуванням, тому й тоді, і сьогодні порушую багато проблем суднобудування. І переконаний: без об'єднання економік Росії, України в єдиний комплекс побудувати великий надводні кораблі практично неможливо. Наведу простий приклад: Росія в Северодвінську намагається побудувати авіаносець для Індії. Але у них нічого не вийде, бо без Миколаєва, без мікколаївських фахівців, без їхнього досвіду, вони цього зробити не зможуть. Це вже розуміють і діректор завodu в Северодвінську, і уряд Росії, вони вже перенесли строк з 2008-го на 2010 рік, потім на 2012 рік, але це замовлення без нас не виконають.

Розмовляла Юліана ШЕВЧУК.

АКТУАЛЬНО

Депутати облради просять прем'єра за п'ять поліських районів

На позачерговій сесії Рівненської обласної ради було прийнято звернення до Прем'єр-міністра України Миколи Азарова, у якому від імені територіальних громад Зарічненського, Володимирецького, Сарненського, Дубровицького та Рокитнівського районів висловлено прохання посприяти у вирішенні питання проведення ремонту доріг державного значення, зокрема, автомобільної дороги М-07 «Київ—Ковель—Ягодин».

Ця дорога відіграє важливу роль у соціально-економічному житті поліських районів Рівненщини, в їх безперебійному сполученні з іншими регіонами України, із якими у багатьох підприємствах згаданих районів економічні зв'язки, — коментує звернення депутат Рівненської обласної ради, голова постійної комісії облради з економічних пі

тань та комунальної власності Григорій Мініч (на знімку). — Розуміємо також, що цю важливу транспортну артерію потрібно утримувати у належному стані, ремонтувати. Але коли роботи з капітального ремонту траси М-07 «Київ—Ковель» на території Житомирської області, її реконструкції тривають роками, не маючи при цьому встановлених термінів виконання, від цього зазнають збитків підприємства, що функціонують у зоні виконання ремонтних робіт. Тому, на думку авторів звернення, щоб такі втрати звести до мінімуму, до цієї проблеми повинен бути державний підхід.

Тим часом на території Житомирської області передбачається проведення ремонтних робіт ділянки автодороги М-07 «Київ—Ковель» з укладанням цементно-бетонного покриття, технологія облаштування якого потребує повного закриття руху транспорту. Відсутність облаштованих об'їзних шляхів призведе до того, що п'ять північних поліських районів залишаться без транспортного сполучення і будуть фактично обмежені з дійсненію господарської діяль-

ності. А це значно погіршить соціально-економічне становище регіону загалом.

Тож депутати Рівненської обласної ради, враховуючи численні звернення трудових колективів згаданих районів, у листі до Прем'єр-міністра України Миколи Азарова просять вжити заходів для якомога швидшого відкриття руху транзитного транспорту автомобільною дорогою М-07 «Київ—Ковель» та переглянути технологію ремонту автодороги на відрізку довжиною 10,9 кілометра: від км 234+826 (поворот на село Варварівка на відстані 10 км від перехрестя на Олевськ Житомирської області) до км 245+690 (кордон Рівненської та Житомирської областей). А саме: бетонне покриття автодороги цього відрізка замінити асфальтним покриттям, що даст змогу пройзд транспортних засобів під час проведення ремонтних робіт.

— Це рішення не потребує залучення додаткових коштів, а лише зміни технології ремонтних робіт автодороги, — каже депутат Рівненської обласної ради Григорій Мініч. — Сподіваємося, що до нашого прохання д

До 20-річчя ухвалення Декларації про державний суверенітет України

Боротьба точилася за кожне слово

16 липня 1990 року. На площі перед Верховною Радою велелюддя. Громадяни піснями і радісними вигуками вітають народних обранців, які щойно ухвалили Декларацію про державний суверенітет України. Над Києвом потужно злітає «Ще не вмерли України ні слава, ні воля». Про ті незабутні дні розповідає один з плеяди народних депутатів, які прийшли у Верховну Раду у 1990 році, активний учасник створення Народного Руху Іван Засєць (на знімку). Ми розмовляємо на другому поверсі будинку під куполом на вулиці Грушевського. У сесійному залі вириують пристрасті, але не такі, як двадцять років тому. Та й на площі перед Верховною Радою не вельми багато людей під різномальоровими прапорами, з яких важко зрозуміти, що за політичні сили представляють нечисленні мітингувальники.

— Як виникла ідея про затвердження Декларації про державний суверенітет України?

Цей документ виростав з вікової боротьби українського народу за волю, за свою державність. Минуле ХХ століття — століття суцільних змагань. Насамперед військових: це і період УНР, і період Карпатської України у 1939 році, і період УПА, і правозахисний рух. Це все було тими витоками, які кликали нас, щоб ми рухалися у цьому напрямку.

На установчому з'їзді НРУ, який відбувався 8—10 вересня 1989 року, дуже багато виступаючих, і насамперед в'язні сумління, правозахисники, наполягали: головною метою нашої організації визначити саме здобуття незалежності України. І лише з тактичних міркувань ця вимога не була записана уже в той час як головна мета Руху. Але сама ідея буквально з кожним днем утверджувалася в усе більшій кількості людей в Україні.

Тому ми, народні депутати, які прийшли до Верховної Ради від демократичного блоку, виступали за те, щоб законодавці першого скликання здійснили кроки на створення Української держави і вихід з Радянського Союзу.

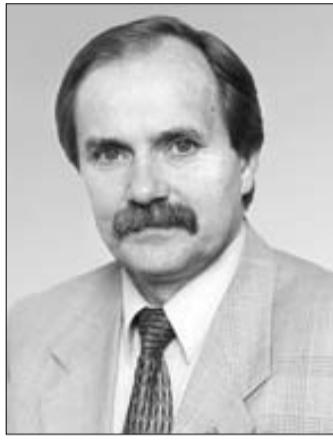
Окрім того, був досвід інших колишніх республік Радянського Союзу. Скажімо, Сейм Литви 11 березня 1990 року проголосував за відновлення Литовської державності, яка існувала до її окупації у червні 1940 року. І навіть блокада Литви, організована Москвою, не похитала литовців у їхньому прагненні до свободи. Якщо уявити тоталітарну Російську імперію під назвою СРСР у вигляді айсберга, то це рішення породило серйозні тріщини із пе-риферії до центру цієї держави.

Зауважу, дещо продукувалось із центру, із Кремля. Горбачов і вся братія хотіла шляхом певної суверенізації республік утримати Радянський Союз. Вони хотіли це зробити через механізм нового Союзного договору. Але вони розглядали цей процес діаметрально інакше. Якщо ми бачили за цими кроками незалежність України, вихід із Радянського Союзу, то вони бачили — навпаки — технологію збереження СРСР.

Оточ у квітні, коли нас обрали народними депутатами, розпочиналася робота з підготовки першої сесії. І одного разу у Верховній Раді я зустрів Володимира Василенка, професора, доктора юридичних наук із Національного університету імені Тараса Шевченка, якого знаю ще по роботі в оргкомітеті з підготовки установочного з'їзду Руху. І запропонував йому написати проект закону, який проголошував би незалежність України. Він мене переконував, що у нас слабкі позасистемні патріотичні політичні сили. Отож, так чи інакше, доведеться зважати на системні сили, тобто на ту владу, яка була. Він сказав: треба починати з декларації, тоді з'явиться поле для маневру. Ми зможемо кожен день нарощувати сили у цьому напрямку. Як приклад Володимир Василенко навів Декларацію про незалежність США.

Врешті-решт я попросив його, щоб він обміркував мою пропозицію і сам прийняв рішення щодо того, який написати документ. Володимир Василенко написав його у формі декларації на півтори сторінки тексту. Якщо зізнатися, я був трохи розчарований, що це був не законопроект. Ми внесли якісь правки і Володимир Андрійович запропонував до подальшого опрацювання документа долучити викладача КДУ імені Тараса Шевченка Петра Мартиненка.

Невдовзі відбулася неформальна нарада народних депутатів, працівників секретаріату Верховної Ради та експертів, на якій обговорювалася ця ініціатива. Хто зібрав що нараду — не пам'ятаю. Можна лише припустити, що керівництво попередньої Верховної Ради вирішило контролювати процес підготовки Декларації від самого початку. Серед присутніх на цьому засіданні, а відбувалося воно в 12-й кімнаті (в приміщенні Верховної Ради за теперішньою адресою —

бул. Грушевського, 18), пам'ятаю народних депутатів С. Хмару і Л. Скорик, В. Василенка і П. Мартиненка, Ф. Бурчака — завідувача юридичного відділу секретаріату Верховної Ради УРСР, який і вів це засідання. На ньому знову розгорілася дискусія про форму і зміст документа. Я знову висловився за закон, як більш радикальний за змістом документ. Мене підтримав Петро Мартиненко. Це наше обговорення завершилося тим, що мені і П. Мартиненку доручили написати варіант документа у формі проекту закону. Петро Мартиненко сам виконав цю роботу. І досить швидко. Але і цей документ не був сприйнятий депутатами від демократичних сил. Потім були ще подібні і за складом, і за гарячою атмосferою такі неформальні наради. Маховик написання Декларації набирає обергів.

І тоді з'явилася робоча група під керівництвом голови ради з вивчення продуктивних сил Української РСР Академії наук УРСР, народного депутата Сергія Дорогунцова, яку створила президія Верховної Ради попереднього скликання. Безумовно, ЦК КПУ вирішив заволодіти ініціативою в розробці проекту Декларації і вже не випускати зі своїх рук процес її прийняття. До речі, перший склад робочої групи С. Дорогунцова формувався під розробку проекту закону про Державний суверенітет Української РСР, і лише потім — для підготовки проекту Декларації. Напрацьований робочою групою С. Дорогунцова проект Декларації був презентовані депутатам як проект Президії Верховної Ради нового скликання. В ньому були досить сильні положення, але загальний дух і спрямованість Декларації не могли задовільнити вимог часу і вимог значної частини народних депутатів, зокрема представників демократичних сил. Цей проект Декларації відзеркалював московську формулу: більше суверенітету республіці, але... у складі Радянського Союзу. В ньому містився цілий розділ, присвячений новому Союзному договору.

Це нас не задовольняло. І з'явилася ціла низка законопроектів. Народний депутат Сергій Головатий і старший науковий співробітник Інституту держави і права АН УРСР Іван Тимченко, який тривалий час згодом очолював Конституційний Суд України, створили свою версію: у них уже не було розділу про Союзний договір, але з'явився розділ про Збройні Сили України.

Ми з Ларисою Скорик на базі їхнього законопроекту розробили ще радикальніший проект. (Але я не можу й досі знайти наш законопроект — в архівах нічого немає. Я обходив уже всі архіви — нічого немає). Про цей проект Декларації міститься лише згадка у виступі Георгія Юхновського 29 червня 1990 року.

Варто зазначити: була ціла низка оригінальних авторських проектів — Юрія Гнаткевича, Степана Хмари, Левка Лук'яненка, Михайла Косіва, Сергія Семенця і Тетяни Яхієвої. Окрім того, Володимир Братішко створив для мене іще один варіант проекту Декларації, який я роздав депутатам як робочий матеріал. Володимир Братішко вже немає серед нас, але його готовність завжди прислужилася українському народу гідна всілякого пошанування.

Дитя консенсусу

Отак я пам'ятаю історію написання і прийняття Декларації про державний суверенітет. Про те, як вироблявся і приймався остаточний варіант — окрім розмова з дуже захоплюючим сюжетом. Багато що можна довідатися зі стенограм засідань Верховної Ради, а також від безпосередніх учасників цієї вікопомної події. Варто лише зазначити, що цей документ — дитя широкого консенсусу між усіма тодішніми політичними силами. Хоча боротьба точилася абсолютно за кожне положення, навіть слово. Спільними зусиллями більшості депутатів вдалося відкинути напіврабську позицію ЦК КПУ і прийняти Декларацію як документ особливої української державотворчої сили. Але це була боротьба аргументів. Через Декларацію ідея незалежності

України, ідея побудови Української держави увійшла з велеподібних майданів у кабінети влади. Це стало великою перемогою патріотичних сил, всього народу.

Декларація зафіксувала волю української влади, а через неї і народу, до незалежності і побудови Української держави. Цей документ можна розглядати також як програму досягнення цієї незалежності. І утвердження української державності.

— **Дехто стверджував тоді, що Україна взяла приклад з Росії і прийняла Декларацію про державний суверенітет...**

— Дехто говорить і про те, що незалежність і державність звалися на голові українців зненацька, що Українська держава утворилася у процесі суверенізації чи то пак параду суверенітетів, а не в результаті титанічної вікової боротьби українців за волю, зокрема і тих, хто уособлював провід національно-визвольних змагань кінця ХХ століття. Я категорично відкидаю такі постулати. І текст Декларації їх заперечує.

У нас була своя дорога. Ми не знаємо, коли російська влада розпочала роботу над своєю Декларацією, а ми її розпочали одразу після виборів 1990 року. Якщо Декларація про державний суверенітет Росії проголосила «рішучість створити демократичну правову державу в складі оновленого Союзу РСР», то українці, по суті, стали на шлях самостійництва, яке раніше у більш радикальному варіанті зробили Литва, Естонія, Латвія і Грузія. Особливо, якщо проаналізувати ті рішення, які у подальшому були прийняті Верховною Радою. Так, 30 липня було прийнято постанову про порядок проходження строкової військової служби українцями за межами України, що започаткувало їх повернення з «гарячих точок» Союзу.

30 березня Верховна Рада прийняла закон про економічну самостійність України, що засвідчило повне ігнорування союзного законодавства в економічній сфері. Рішення про верховенство Конституції і законів України на її території над законами СРСР, ухвалене 24 жовтня того ж року, 6 червня 1991 року Верховна Рада перевела свої рішення державні підприємства союзного підпорядкування під юрисдикцію УРСР. Можна називати десятки таких прикладів, які засвідчують, що українці послідовно і невпинно йшли до своєї незалежності і державності. Тому 24 серпня 1991 року, коли був проголошений Акт незалежності України, не було подарунком ГКЧП. І Українська держава виникла не в результаті розпаду СРСР, а — напавки — її поява остаточно зруйнувала Радянський Союз. Ось що один приклад. 16 липня 1990 року, коли проголосували за Декларацію про державний суверенітет України, на площі перед Верховною Радою була сила-силення людей і, коли ми вийшли до них, до мене підійшла жінка і подарувала картинку: ріка в обрамленні дерев. На звороті написано: «День незалежності. Депутат Зайцю від автора. Л. Гошовська. 16.07.90 р.».

Тому я розглядаю Декларацію як дуже важливий етап естафети українців у їх змаганнях за незалежність. Декларація — це заявка не просто на самостійну державу, а на державу європейську, державу демократичну, де є власне громадянство, де українська мова функціонує у всіх сферах суспільного життя, де є національні Збройні Сили, де державна влада здійснюється на принципах розподілу на законодавчу, виконавчу, судову, де народ є джерелом влади, де регулюються міграційні процеси, де є своя грошова одиниця, де дбають про екологічну безпеку громадян і генофонд народу, де Україна виступає рівноправним учасником міжнародних відносин.

Все це засвідчує, що ми не гралися у так звані Союзні договори. Якщо проаналізувати зміст Декларації, то можна зробити висновок: заявка зроблена на повноцінну незалежну європейську державу. І саме це відрізняє її від російської.

З бажання і волі народу

Декларацію не можна оцінювати з позиції сьогодення та ще й через призму реалізації всіх її положень. Декларація — особливий документ. До того ж, що документ — конкретно історичний. Україна в той час ще входила до складу СРСР. І тому в ній можна знайти архайні положення радянського часу. Але вони не можуть затмарити ідеї, які донині не втратили своєї актуальності. Треба відзначити: переважна більшість ідей Декларації то чи то мірою стали політико-правовою дійсністю. Декларація тривалаї час була дуже важливим джерелом права в Україні. В Конституції, в багатьох законах, інших нормативно-правових актах без значних зусиль можна знайти положення, походження яких ідеї від Декларації. Оцінювати Декларацію треба з боку зафіксованих в ній ідей. Чи витримали вони перевірку часу? Чи не відкинули через свою штучність?

Ось чому насамперед я привернув більше увагу до першого розділу Декларації. Там проголошено, що Україна «... як суверенна національна держава розвивається в існуючих кордонах на основі здійснення українською нацією свого невід'ємного права на самовизначення». А це означає, що Українська держава від початку творилася у річці європейської державотворчої традиції, творилася як держава національного типу, де традиція і звичай титульної нації кладеться в основу суспільного буття. Звісно,

при гарантуванні прав національних меншин. Національний тип державності зафіксовано і в Конституції, в таких її ознаках, як українська державна мова є українська мова, в державному синьо-жовтому пропорції, в гербі — тризуб і в бағатох інших.

На жаль, теперішня влада реалізує ідеологію реваншу, демонтажу української України. Вона хоче розвернути укра

Це сприймалось як проголошення незалежності

Двадцятилітній період з часу проголошення державного суверенітету України спонукає до наукового осмислення історії українського державотворення, особливо подій, пов'язаних з розробкою та прийняттям Декларації про державний суверенітет України (далі — Декларації). «Парад суверенітетів» республік колишнього СРСР був підготовлений насамперед розвитком перебудовних процесів, започаткованих зверху правлячою КПРС на чолі з її генсеком М. Горбачовим.

Робоча група з розробки проекту Декларації була створена на підставі рішення Президії Верховної Ради УРСР 11-го скликання і протягом квітня–травня 1990 року підготувала проект цього важливого документа. Отже, незалежно від персонального складу депутатського корпусу Верховної Ради УРСР 12-го скликання та розстановки у ній політичних сил, прийняття Декларації було об'єктивно обумовлено.

Варіанти суверенітету

Загалом існувало три підходи до розуміння народними депутатами суті державного суверенітету України, які умовно можна визначити як повний суверенітет, псевdosуверенітет, обмежений суверенітет.

1. Повний суверенітет. Прихильниками такого суверенітету була частина народних депутатів від опозиційної Народної ради, зокрема, колишні політв'язні, які прагнули бачити Україну самостійною державою за межами СРСР. Депутатів «самостійників» було найменше.

2. Псевdosуверенітет. Передбачалося, що деякі повноваження суверенної української держави, зокрема оборона, будуть передані до відання оновленого Союзу, в складі якого щасливо перебуватиме Україна. Таким бачили суверенітет народні депутати від комуністичної більшості (група «239»).

3. Обмежений суверенітет. Це був компромісний варіант, який примірив комуністичну більшість і Народну раду.

Власне, ухвалена Декларація — це варіант дещо обмеженого суверенітету. Про це свідчать деякі невиразні, компромісні формулювання, які відбивали сум'яття у поглядах частини депутатів і більшості українських виборців, які в той час ще не уявляли Україну поза межами СРСР. До речі, прикінцеве положення Декларації щодо укладення союзного договору перегукується з відповідним положенням Четвертого Універсалу Української Центральної Ради щодо федерацівного з'язку «з народними республіками колишньої Російської держави», що свідчить про схожість поглядів на державний суверенітет політичних еліт України, яких розділяє в часі більше 70 років.

Оголошений мною на сесії Верховної Ради 29.06.1990 р. власний варіант проекту Декларації був найкоротший і звучав так: «Український народ! Майже через тисячу літ неволі, рабства і наруги ти отримуєш повну самостійність у вирішенні всіх питань свого буття в самостійній, соборній державі, яка віднині отримує називу Українська Республіка». Тобто йшлося про здобуття Україною цілковитої незалежності.

У кожного народного депутата був свій шлях до розуміння держав-

Декларації, втіливши в цьому доленосному документі волю українського народу до своєї державності. На той час проголошення Декларації однозначно сприймалось як День проголошення незалежності, що відбилося у прийнятті відповідної постанови Верховної Ради України «Про день проголошення Незалежності України». Якби не серпневий путч у Москві, то очевидно, що не було б і необхідності у прийнятті Акта проголошення незалежності України.

сучасні партії не відображають інтереси широких суспільних верств, а вносять в українське суспільство розбрат, служать інтересам кланово-олігархічних кримінальних угруповань і використовуються ними як механізм для завоювання влади.

Проголосили, та не стали самостійними

Проголосивши незалежність, Україна залишилася не самостійною у вирішенні низки питань свого державного життя, а тому не може вважатися цілком сувереною. Колишній диктат союзного центру перейшов після проголошення незалежності до МВФ, Світового банку, Європейського Союзу, НАТО, США, світової закуліси і того ж самогоКремля, які нав'язують Україні здійснення внутрішньої й зовнішньої політики, яка відповідає їхнім, а не нашим інтересам.

Неспроможність керівництва України домогтися реалізації закріпленого в Декларації права України на частку загальносоюзного багатства негативно вплинула на її стартові можливості як незалежної держави. Загалом, шлях України на зовнішньополітичній арені — це низка серйозних поразок, які формують у світі негативний імідж країни, а в українців комплекс меншовартості.

Незважаючи на значний вклад Народної ради в розробку та прийняття Декларації, пропозиція одного з її членів — голови НРУ І. Драча щодо без'ядерного статусу України призвела до її ядерного роззброєння, що, на мою думку, завдало непоправної шкоди обороноздатності та національній безпеці України. Тож довелось Україні, що була третьою у світі державою за потужністю ядерного потенціалу, нищити за свій рахунок під наглядом натовських генералів унікальне ракетне устаткування, шахтні пускові установки, відправляти в Росію ядерні боєголовки. Так само цілеспрямовано розвалювали могутній військовий потенціал, що дістався Україні у спадок від СРСР.

Усі державотворці, причетні до проголошення та утвердження державного суверенітету України, повинні усвідомити свою відповідальність перед нацією, тобто всіма мертвими, живими і ненародженими співвітчизниками; перед пам'ятю українських геройів, розіп'ятих за нашу свободу і незалежність; перед мільйонами старих і немічних людей, цинічно «списаних» з життя і кинутих у пекло державної незалежності від моралі, честі і совісті; перед сотнями тисяч зганьблених українських дівчат і жінок, проданих у сексуальне рабство та відправлених у найми за кордон; перед безприступними і духовно покаліченими українськими дітьми, позбавленими майбутнього; перед десятками тисяч доведених до відчайдушності українців, які свідомо пішли з життя, не бажаючи жити у віртуальному світі псевдонезалежності, брехні та лицемірства; перед мільйонами ненароджених українських дітей, убитих у череві їхніх зневірених матерів; врешті, скласти звіт перед Богом і власною совістю: чому ми дозволяємо політичним шахрайам і негідникам дискредитувати національно-державний суверенітет України, глумитися над честью і гідністю нації.

У Декларації закладено потужну енергетику нації, що прагнула свободи і незалежності. Правильне декодування тексту цього документа і його широкомасштабне втілення в Конституції та інших нормативно-правових документах могло б спричинити кардинальні зрушения в нашому суспільстві.

Володимир ШЛЕМКО,
народний депутат України
першого скликання

До 20-річчя ухвалення Декларації про державний суверенітет України

«Зважаючи на волю українського народу та його одвічне прагнення до незалежності...»

ПОЧАТОК НА 1-Й СТОР.

Адже Декларація гласила, що УРСР є самостійною у вирішенні будь-яких питань свого державного життя, забезпечує верховенство Конституції та законів Республіки на своїй території, має своє громадянство, самостійно створює банкову (включаючи зовнішньоекономічний банк), цінову, фінансову, митну, податкову системи, формує державний бюджет, за необхідності впроваджує свою грошову одиницю, має власні внутрішні війська та органи державної безпеки, має право на власні Збройні Сили, як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними представництвами... Як бачимо, Декларація закріплювала за УРСР притаманні незалежним державам атрибути.

«Оголошуємо кінцевою метою боротьбу за незалежну українську державність...»

Хоча б побіжно нагадаємо найголовніші віхи у політичному житті республіки, які передували ухваленню Декларації про державний суверенітет. Уже в лютому 1989 року відбулася установча конференція Товариства української мови ім. Т. Шевченка, невдовзі, 4 березня 1989 року, постало товариство «Меморіал», а на початку вересня 1989-го наступ демократичних сил увійчався створенням Народного руху України за перебудову.

Паралельно відбувалося безліч політичних та культурних акцій, які також мали значний вплив на зміну настроїв у республіці. Згадаймо перший фестиваль «Червона рута», котрий з 17 по 25 вересня 1989 року проходив у Чернівцях. Хоч «Червона рута» відбувалася під егідою ЦК ЛКСМУ, та після початку дійства під патроном «незформалів» комсомолу, по суті, втратив над ним контроль. А заборона Тарасу Петрененку виступати під час заключного концерту (за несанкcionоване виконання пісні, присвяченої Народному руху) та передчасне відключення світла на стадіоні після того, як володар гран-прі, кобзар Василь Жданкін почав виконувати «націоналістичний» гімн «Ше не вмерла Україна...», тільки підділили оліви у вогонь. Проте Жданкіна підтримав увесь стадіон і національний гімн було виконано до кінця.

17 листопада 1989 року на антикомуністичну маніфестацію перетворилося переозначення на Байковому кладовищі праку політ'язів Василя Стуса, Юрія Литвина та Олекси Тихого. Наступний, 1990-й політичний рік, розпочався потужною акцією з нагоди річниці злуки Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки, під час якої сотні тисяч громадян від Києва до Львова об'єдналися в «живий ланцюг».

На тлі цих подій йшла підготовка до брезневих, 1990 року, виборів до Верховної Ради УРСР та до місцевих рад. Зокрема, 4 грудня 1989 року управління КДБ по Львівській області повідомляло Львівський обком КПУ, що за матеріалами, які є в органів, «політизовані групи опозиційної до КПРС спрямованості... активізують свою роботу у зв'язку з майбутніми виборами до республіканських і місцевих органів влади... з метою просування максимального числа своїх представників у ради народних депутатів, розцінюючи це як ключовий момент

в своїй політичній діяльності... та оголошуєючи кінцевою метою боротьбу за незалежну українську державність». Далі КДБ відзначає «чітку орієнтацію лідерів неформальних об'єднань на консолідацію і виступ на виборах єдиним фронтом» та повідомляє, що «наприкінці листопада неформали за ініціативи Народного руху та Української гельсінської спілки створили т.зв. блок демократичних організацій». Насамкінець КДБ застерігає, що «наявна інформація... дає підстави для висновків, що якщо найближчим часом не буде вжито рішучих заходів, спрямованих на збереження підтримки більшістю виборців передвиборчої платформи партій, то може виникнути реальна загроза прориву цих політизованих груп до влади на місцях та виходу місцевих рад з-під політичного впливу партій».

«про керівну і спрямовуючу роль КПРС». Це відкривало шлях до реальній та легальній багатопартійності — уже 29—30 квітня 1990 року на основі УГС було створено Українську республіканську партію, у травні відбувся установчий з'їзд Об'єднаної соціал-демократичної партії України, а в червні — Української селянсько-демократичної партії. У липні значно активізувався й шахтарський рух, причому поряд з економічними з'явилася й політичні вимоги. Так, 11 липня під час одноденного політичного страйку шахтарі Донбасу висунули вимоги про департизацію підприємств, установ та організацій, націоналізацію майна КПРС, відставку уряду та формування нового із представників усіх сил суспільства. Показовим було те, що на шахтарському мітингу майорили синьо-жовті прапори.

Миколи Шульги. Від комісії на розгляд Верховної Ради було запропоновано проект документа під назвою «Декларація про державну незалежність (суверенітет) України». Однак така постановка питання відразу ж змусила комуністку Світлану Остроущенко поцікавитися, «чи залишається Україна у складі оновленого Союзу, чи, може, не залишається?». Натомість рухівець Микола Пороський запропонував розглянути «концептуально протилежну позицію», а саме: замість Декларації про державний суверенітет УРСР ухвалити акт «про відновлення Української Республіки як самостійної, ні від кого не залежної, суверенної держави українського народу».

Після цього розпочалася дискусія довкола назви документа — чи це має бути Декларація про державну незалежність України, чи Декларація про державний суверенітет УРСР? Приміром, Олександр Коцюба зазначав, що «суверенітет — поняття ширше й об'ємніше, ніж просто державна незалежність, оськільки держава — тільки орган у руках народу, а в поняття суверенітету також входить повновладдя народу», тому документ має називатися «Декларація про суверенітет України» — підтримує лише 162 депутати, проте й за «Декларацію про суверенітет України» було віддано лише 183 голоси. Обговорення назви документа пішло по другому колу. Як зазначав голова комісії М. Шульга, «ми вже три години ходили навколо цього питання», а перед цим так само «три години довкола цього питання ходила комісія». При цьому він повідомив, що юристи, які працювали в комісії, висловилися проти того, щоб до назви «Декларація про суверенітет УРСР» додавати слово «державний», або щоб це був документ «про суверенітет України», оськільки «є географічна назва, а є назва держави».

Олесь Шевченко, заперечуючи проти цієї думки юристів, зауважив, що «кожен народ має ту землю, ту територію, на якій він мешкає і яка історично належить йому», та що «для українського народу — це територія, яка називається Україна, тому сьогодні повинна бути мова про державний суверенітет, державну незалежність України». При цьому він закликав тих, хто «говорить про УРСР та про її суверенітет», розкрити Конституцію та прочитати, що республіка й за чинною Конституцією є суверенною. Тож «зовсім не стоять питання, щоб ми ще раз визначали її суверенітет — ми маємо прийняти документ про державний суверенітет, про незалежність України», — наголосив О. Шевченко. А Петро Осадук, звертаючись до тих депутатів, які «живуть в Україні і бояться слова «Україна», закликав заглянути до своїх партквітків, де написано «Комуністична партія України», а не «Комуністична партія Радянської України». Цілком можливо, що саме цей аргумент для комуністичної більшості виявився найвагомішим.

Тож під час наступного голосування за назву «Декларація про державну незалежність (суверенітет) України» проголосували лише 212 депутатів, називу «Декларація про державну незалежність (суверенітет) УРСР» підтримав 151 депутат, і, нарешті, 248 парламентарів погодилися, що документ має називатися «Декларація про державний суверенітет України».

Сергій ЛАВРЕНЮК.

Директор Центрального державного архіву вищих органів влади Наталія Маковська спілкується з відвідувачами під час роботи документальної виставки «Віршальний вибір. Документи Національного архівного фонду до 20-ї річниці Декларації про державний суверенітет України», яку відкрито з нагоди святкування 20-ї річниці прийняття Декларації про державний суверенітет України у приміщенні Державної наукової архівної бібліотеки.

Фото Олександра КЛИМЕНКА.

УНР чи УРСР? Україна!

На ці події в республіці уже не могла не реагувати новообрана Верховна Рада, тим паче що представники демократичних сил сповна використовували її трибуну для поширення незалежницьких ідей. Однак ініційовані самими ж комуністами розробка проекту Декларації затягувалася. І лише після того, як 12 червня 1990 року перший з'їзд народних депутатів РРФСР ухвалив Декларацію про державний суверенітет Росії, значно активізувався й український парламент.

Сам процес обговорення Декларації є яскравою ілюстрацією того, як новообрани народні депутати поступово усвідомлювали, що таке суверенітет та незалежність і що таке Україна. Постатейний розгляд проекту Декларації розпочався 11 липня з доповідів голови парламентської Комісії з питань державного суверенітету, міжреспубліканських і міжнаціональних відносин

Щоб нагадати тогочасні настрої та почування творців історичного документа, пропонуємо вам короткі витяги із виступів деяких народних депутатів під час сесійного засідання 16 липня 1990 року

Вадим Гетьман, голова правління Українського республіканського банку Агропромбанку СРСР (Уманський виборчий округ, Черкаська область):

Щойно наш молодий парламент став фундатором історичної події. На очах багатомільйонної аудиторії наших виборців у запеклій боротьбі навколо кожного слова, кожного речення народився документ, що закладає основи нашої державності. Мені хотілося б, щоб цей історичний документ усі ми розінівали як колективний розум, щоб ніхто не став визначати переможців і переможених, ніхто не став ділити депутатів на патріотів нації, а тим більше на її ворогів. Усі ми діти свого народу і свого часу. Всі ми прийшли сюди і добровільно взяли на свої плечі цей неелектрівант заради одного — в міру своїх сил і здібностей допомогти нашему народу зайняти гідне місце в співдружності націй. Український народ, його історія дає нам для цього всі підстави.

Роман Лубківський, голова правління Львівської організації Спілки письменників України (Яворівський виборчий округ, Львівська область):

— Дорогі люди, які зараз прикипіли до телевізорів, які слухають кожен подих найвищого органу республіки — Верховної Ради. Український народ чекав довго цієї хвилини. Вона пройшла в буднях, вона пройшла в поєднанках, вона наблизилась у боротьбі, у непорозуміннях і, врешті-решт, вона прийшла. Я маю честь як літератор, як письменник, як

представник Народної ради, як людина, делегована від України на цю високу трибуну, заявити, що сьогодні український народ осмислює перший крок до своєї державної вольності, свій перший крок до нового державного буття. І ми, які тут сьогодні зібралися, щасливі від того, що той документ, нехай далеко ще не повний, нехай далеко ще не досконалій, дає нам певні можливості сказати так: «Ми є народ, ми є Україна, яка перед світом може і буде заявляти про своє місце під сонцем, про свої витоки, про свою минулу, а головне — про майбутнє». Декларація дає нам право бути самим народом, очищеним від сквернів, правдивим, добромовним і настроєним у любові до кожного народу.

Леонід Кравчук, секретар ЦК Компартії України (Ямпільський виборчий округ, Вінницька область):

— Сьогодні в цьому залі мають зустріти найбільш високі слова. Справді, вперше, мабуть, в історії українського народу, всіх народів, які населяють нашу велику українську землю, прийнято справді історичний документ. Ми ще не можемо сказати остаточно, які наслідки він спровоцирує на наше життя, але, вже прогнозуючи, можна сказати, що доля Радянської України буде великою мірою визначатися самим цим документом, як і доля всіх народів, що проживають на нашій землі. Справді, суверенність пройшла складний шлях в історії нашого народу. Важкий був шлях до цього дня, але він стався. І ми маємо історичні дати, які засвідчують, що народ України йшов до цього

дня, йшов уперто і наполегливо. І саме всі народи і комуністи України, прагнучи і виражаючи волю українського народу в час перебудови, відчули бітву пульсу українського народу і засвідчили своє бажання, своє прагнення, свою волю до суверенітету Радянської України. Декларація — це великий документ, це — наши наміри, це — наше бажання, а далі все залежатиме від того, що ми разом усі, в тому числі в цьому залі і поза цим залом, зробимо для того, щоб усе, що позначено в документі, щоб кожен рядок цього документа, щоб кожна думка, кожна ідея втілювалися в житті.

Ігор Юхновський, керівник Львівського відділення статистичної фізики Інституту теоретичної фізики АН УРСР (Червоноармійський виборчий округ, Львівська область):

— Леонід Макарович виступав і вітав вас як представників комуністичної партії. Я повинен сказати, що тут зібралися всі однодумці. Всі ми, які тут є, хочемо одного — хочемо суверенної України. І це суверенної України ми всі добилися. Ми прийняли Декларацію про суверенітет. Довго йшов наш народ до цього. Були татари, була Хмельниччина, були світові війни і, нарешті, Україна одержала суверенітет. Ми проголосили його, але ми маємо його добитися. Перед нами стоїть страшний

РЕЗУЛЬТАТИ ПОІМЕННОГО ГОЛОСУВАННЯ ЩОДО ПРИЙНЯТТЯ В ЦІЛОМУ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ

Прізвище, ініціали	в/о	За	Загородній Г. Д.	422	За	Мокроусов А. О.	19	За	Романюк В. С.	267
Алтунян Г. О.	370	За	Задорожний Б. В.	139	За	Мороз О. В.	283	За	Руденко В. М.	336
Ананьєв В. І.	354	За	Засець І. О.	17	За	Мороз О. О.	224	За	Рудик В. Н.	165
Андріяка О. О.	212	За	Зайко Я. Я.	153	За	Московка В. М.	365	За	Рябоконь В. П.	29
Аптер Я. М.	246	За	Залудяк М. І.	321	За	Мостиський А. Б.	42	За	Рябоконь О. Г.	218
Артеменко М. М.	429	За	Захарук Д. В.	205	За	Мотюк М. П.	364	За	Рябченко М. А.	90
Архіпова Г. Г.	406	За	Збітнев Ю. І.	4	За	Мусієнко І. М.	234	За	Савів О. М.	25
Ассєв Г. С.	440	За	Звягільський Ю. Л.	112	За	Нагулко Т. Д.	407	За	Савельєв О. Є.	313
Бабанський Ю. В.	48	За	Зінченко А. Л.	24	За	Науменко М. В.	404	За	Савченко А. П.	286
Бабій Д. В.	434	За	Іваничук Р. І.	265	За	Негода В. Ф.	95	За	Савчук А. Я.	38
Бадов В. Ф.	92	За	Ігнатенко В. В.	231	За	Нечипоренко О. Л.	220	За	Салій І. М.	13
Базілянський Л. Л.	61	За	Ізмалков В. М.	185	За	Ніколаєнко І. А.	222	За	Сватков Л. Б.	323
Байрака М. М.	89	За	Іоффе Ю. Я.	55	За	Носов В. В.	318	За	Свідерський Ф. Ф.	43
Баландюк М. С.	84	За	Істратенко М. В.	86	За	Омельченко М. Г.	102	За	Севастьянов В. І.	241
Бандура А. І.	138	За	Казак Л. В.	257	За	Осадчук П. І.	207	За	Семенець С. В.	443
Барабаш О. Л.	87	За	Казмірук В. Й.	383	За	Остроущенко С. В.	298	За	Сербін Ю. С.	348
Баталов В. Г.	338	За	Калинець І. О.	274	За	Павленко Ф. О.	228	За	Серебрянников Ю. П.	111
Батіг М. І.	270	За	Каменчук С. О.	335	За	Павліченко В. К.	240	За	Сидоренко М. Я.	151
Батюшко С. В.	374	За	Капштик І. М.	210	За	Павлов В. О.	77	За	Симоненко В. К.	297
Бед' В. В.	176	За	Карасик В. М.	384	За	Павлюк С. П.	280	За	Ситник В. П.	329
Бичков В. В.	401	За	Карпенко В. О.	14	За	Панасюк Ф. Т.	162	За	Сівкова Л. М.	123
Біденій В. К.	432	За	Касьяненко А. І.	393	За	Панченко В. Є.	225	За	Скальський В. В.	409
Білій В. П.	334	За	Качура Б. В.	382	За	Парасунько М. В.	47	За	Скорик Л. П.	1
Білій Л. С.	193	За	Квасов В. І.	51	За	Пасічник І. Д.	428	За	Слесаренко В. М.	179
Білоблоцький М. П.	421	За	Кельман Д. І.	172	За	Пауль В. І.	144	За	Сметанін В. І.	80
Білоусенко О. Ф.	188	За	Кисельов А. В.	142	За	Передрій Б. І.	328	За	Смирнов Ю. К.	130
Богатирьова Р. В.	127	За	Кислий П. С.	15	За	Петренко В. О.	195	За	Снігров М. М.	312
Бойко Б. Ф.	361	За	Ківшик П. А.	325	За	Петров В. М.	322	За	Соболев С. В.	184
Бойко В. Л.	320	За	Кінах А. К.	284	За	Печеров А. В.	309	За	Спис М. М.	250
Бойко І. В.	431	За	Кіпаріс Ф. С.	317	За	Пилипенко В. В.	306	За	Стадниченко В. Я.	315
Бойко І. Г.	192	За	Коваленко М. М.	215	За	Пилипчук В. М.	333	За	Степенко В. І.	330
Бойко К. В.	416	За	Ковінько А. І.	331	За	Півень М. І.	132	За	Стецьків Т. С.	275
Бондаренко А. Д.	351	За	Козаренко В. І.	54	За	Під'яблонський М. І.	136	За	Ступніков Ю. І.	236
Бондаренко В. С.	66	За	Козярський Б. І.	268	За	Піскун О. І.	342	За	Сугоняко О. А.	154
Бондарев В. П.	164	За	Колінець В. В.	355	За	Плющ І. С.	221	За	Сухий В. В.	103
Бондарук А. І.	44	За							Сухоруков А. О.	367
Борзих О. І.	53	За							Табурянський Л. І.	82
Бортник В. Ф.	411	За							Танюк Л. С.	3
Борщенко І. О.	27	За							Тарасенко О. Г.	227
Буд'ко В. С.	163	За							Тимчук С. А.	405
Буляндя О. О.	137	За							Ткачук А. Ф.	403
Валеня І. Ю.	372	За							Толстоухов А. В.	148
Вансєв Г. І.	238	За							Толубко В. Б.	287
Васильєв В. І.	129	За							Топалов В. А.	122
Васильєва Г. І.	208	За							Тризна В. С.	114
Васін С. М.	316	За							Уманець Ю. І.	394
Виноградський М. П.	282	За							Усатенко В. І.	389
Віцяк П. І.	45	За							Фесун Н. А.	413
Воєвода М. Т.	418	За							Фоменко Г. П.	65
Волковецький С. В.	200	За							Хананов Е. А.	71
Воробйов О. К.	194	За							Хилюк О. О.	156
Воробйов О. М.	343	За							Хмаря С. І.	261
Гabor I. M.	174	За							Хмельнюк В. Я.	300
Гавриленко М. М.	63	За							Ходоровський Г. І.	430
Гаврилов А. В.	256	За							Хоменюк М. Г.	345
Гайовий В. М.	166	За							Хомич Д. М.	91
Гайсинський Ю. О.	373	За							Хотлубей Ю. Ю.	135
Галас І. І.	171	За							Церт М. П.	69
Гальцев П. С.	303	За							Чародеєв О. В.	116
Герасименко С. Д.	149	За							Чепурний А. Г.	380
Гери І. І.	173	За							Череп В. І.	349
Гетьман В. П.	425	За							Черненко В. Г.	119
Глуховський А. Я.	410	За							Чернявський О. П.	352
Гнаткевич Ю. В.	8	За							Чобіт Д. В.	269
Головатий С. П.	18	За							Чорновіл В. М.	264
Головач В. М.	60	За							Чорнокур В. Р.	88
Головенко М. Я.	296	За							Чумак А. С.	399
Головко Ю. П.	96	За							Чураков В. М.	145
Голубець М. А.	198	За							Чучук М. Є.	197
Гопей І. О.	326	За							Шаповал В. Н.	427
Гордієнко А. Л.	379	За							Швайка М. А.	273
Горинь Б. М.	272	За							Шведенко М. М.	72
Горинь М. М.	260	За							Швець В. Р.	223
Горін Е. О.	293	За							Шевченко В. П.	186
Горохівський Л. Т.	356	За							Шевченко О. Т.	357
Грабін В. В.	344	За							Шевченко О. Є.	5
Гринів Є. А.	271	За							Шершун М. Х.	339
Гринів І. О.	276	За							Шеховцов О. Д.	128
Гринчук І. А.	35	За							Шинкарук В. М.	289
Гриньов В. Б.	369	За							Шишкін В. І.	226
Грицай І. Т.	290	За							Шкарбан М. І.	327
Гришко М. В.	442	За							Шлемко В. Т.	201
Грищенко І. М.	350	За							Шербина В. О.	375</

Парламент оновився на 90 відсотків

Перед тим, як висловити своє бачення, свою позицію щодо 20-річчя прийняття Декларації про суверенітет України на першій сесії Верховної Ради Української РСР 12-го скликання 16 липня 1990 року (з часом це скликання переіменоване в перше) під моїм головуванням, на мою думку, треба коротко згадати про політичне, економічне та соціальне становище, яке було в той час в Україні, про склад обраних депутатів 4 березня 1990 року (участь у виборах взяли понад 31 мільйон (85 відсотків) виборців).

Особливість тих виборів полягала в тому, що вони вперше проходили на основі нових демократичних законів, за широкою гласності, під контролем виборців. Уперше найвищий законодавчий орган держави було сформовано не однотайним голосуванням за кандидатів у депутати, а в умовах альтернативності, гострої передвиборної боротьби, без будь-якого регламентування основного складу кандидатів у депутати. Кандидатів у депутати висували не тільки трудові колективи, громадські організації, збори військовослужбовців у військових частинах, а й колективи навчальних закладів, виборці за місцем проживання. На 450 депутатських мандатів претендували 3840 чоловік. Зареєстровано було 3091 особу, або в середньому по 6–7 претендентів у один мандат.

За місце в українському парламенті змагалися представники майже всіх верств суспільства зі своїми ідеями, програмами. Це були альтернативні вибори. У Верховній Раді були представлені всі регіони республіки пропорційно до кількості в них населення. Її склад оновився майже на 90 відсотків.

Вибори в республіці проходили в умовах складної економічної ситуації: в країні, за статистикою, вироблялось чи не найбільше продукції на душу населення, але купити її в більшості випад-

політичних сил, так і окремих депутатів. Декларацію про державний суверенітет Української РСР пропонувалось розглянути п'ятим пунктом, щоб цей документ став основою для розробки і прийняття законодавчих актів Верховною Радою України першого скликання, але це питання було затверджене депутатами 15 пунктом (373 — «за»; 15 — «проти») 17 травня 1990 року. Після тривалої дискусії щодо розгляду питань порядку денного 23 травня 1990 року питання про суверенітет було уже перед затверджене 10 пунктом.

Надзвичайно гострі дискусії почалися під час розгляду та затвердження кожної статті. Тимчасового регламенту засідання Верховної Ради Української РСР дванадцятого (першого) скликання, який був прийнятий 22 травня 1990 року.

Відповідно до цього регламенту (стаття 21) народні депутати УРСР мали право об'єднуватися в групи за територіальними чи іншими ознаками і вже станом на 4 червня 1990 року (день обрання Голови Верховної Ради Української РСР Володимира Івашка) у скретаріаті сесії було зареєстровано 41 депутатську групу — 26 — «за територіальним принципом» та 15 — за іншим принципом, а саме: група аграрників; група «За радикальне оздоровлення економіки»; група «Злагода»; група «Чорнобиль»; група «Відродження»; група «Вільний демократ»; група «Відновити Вітчизну»; група «З проблем екології»; група «З проблем молоді»; група «За консолідацію»; група «За право людини»; група «Здоров'я»; група «Незалежність»; група «За освіту»; група «За конструктивність». Станом на 14 червня їх кількість збільшилась до 18, оскільки ще утворилася група «Гласність», група «Захист прав інтересів ветеранів, пенсіонерів, інвалідів та воїнів-інтернаціоналістів» та група «Демократична платформа КПУ» (пізніше названа в народі як група 239).

Значна кількість депутатських груп за іншими (різними) принципами свідчила про прагнення народних депутатів здійснити істотні зміни в усіх сферах діяльності суспільства, поліпшити рівень життя громадян України. Незважаючи на

фото Василь АРТОШЕНКА

До 20-річчя ухвалення Декларації про державний суверенітет України

Наріжний камінь

16 липня 1990 р. — Декларацію про державний суверенітет ухвалено! Іван Плющ біля Верховної Ради України.

другий — про багатопартійність парламенту; третій — про різні форми власності.

Такий хід подій у парламенті деяких депутатів дратував, викликав невдоволення, що й прозвучало в іх виступах від мікрофонів, проте заслухував на увагу позицій Голови Верховної Ради УРСР В. Івашка, який на той час вів засідання і сказав, що «ми прийшли з різних політичних дверей до цієї залі. І це реальність. І залізобетонної однодумності, її не буде вже николи. І якщо є інакомислення, то воно повинно мати, на мою думку і думку моїх товаришів, заступників Голови Верховної Ради, різні форми».

Необхідно зазначити, що на шаптах газет та журналів, у виступах народних депутатів на сесії Верховної Ради України, політиків різних рангів широко висвітлювалось таке питання, як «державний суверенітет», але кожний із них розумів його по-своєму. Потрібно віддати належність В. Івашку, який 12 червня 1990 року брав участь у засіданні Ради Федерації СРСР і на другий день (13 червня 1990 року) поінформував народних депутатів України про розглянуті питання на ньому, підкресливши на початку свого виступу, що «це засідання певним чином стимулює деякі прискорення нашої роботи в такій важливій сфері, як національно-демократичний устрій, прийняття Декларації про державний суверенітет Української РСР». Він розповів про варіанти розробки нового Союзного договору і підтримав підхід до цього питання Голови Верховної Ради Росії Бориса Єльцина: починати треба не з нового Союзного договору, а з міжреспубліканських всеохоплюючих договорів «без будь-яких попередніх економічних чи політичних умов».

Для того, щоб обговорювати питання нової федерації, нового Союзного договору і вносити свої (українські) пропозиції, треба було, наголошував В. Івашко, який звісніше сформувати мандат для керівництва Верховної Ради і для інших представників від України, тобто ухвалити Декларацію про державний суверенітет Української РСР. При цьому він повідомив, що за 35 хвилин до початку засідання Ради Федерації Союзу (12 червня 1990 року) Росія прийняла Декларацію про державний суверенітет.

«Україна розглядалася як суверена держава...»

Через два дні (8 червня 1990 року) народний депутат Ігор Юхновський, виступаючи на сесії, заявив, що блок демократичних сил прагне, щоб нинішній парламент працював як найефективніше, найбільш організовано, і вважає необхідним утворення парламентської опозиції під назвою «Народна Рада». Він підкреслив, що у програмі Народної Ради є три основні підрозділи: перший — про державний суверенітет;

з питань державного суверенітету міжреспубліканських і міжнаціональних відносин. 25 червня 1990 року Голова Верховної Ради УРСР вініс пропозицію розпочати засідання парламенту з розглядом питання щодо Декларації про державний суверенітет Української РСР, оскільки проект цього документа був розданий майже двадцять днів тому, але ця пропозиція не була підтримана народними депутатами. В цей же день вирішили приступити до обрання Голови Ради Міністрів УРСР.

Початок представлення різних варіантів, проектів Декларації про державний суверенітет Української РСР відбувся на вечірньому засіданні Верховної Ради УРСР 28 червня 1990 року.

Треба підкреслити, що до постійної Комісії з питань державного суверенітету, міжреспубліканських і міжнаціональних відносин надійшло сім варіантів проектів Декларації про державний суверенітет УРСР, які були роздані народним депутатам для ознайомлення та внесення відповідних пропозицій та зауважень. Президія Верховної Ради УРСР рекомендувала народним депутатам розглянути проекти Декларацій у порядку їх надходження до комісії.

Першим надійшов проект, розроблений робочою групою, утвореною з цією метою Президією Верховної Ради УРСР. До її складу були запущені провідні вчені, юристи республіки. Активну участь у розробці історичного документа взяли народні депутати України. За дорученням Голови Верховної Ради Української РСР цей варіант проекту Декларації про державний суверенітет УРСР додівся народним депутатам, голова ради з вивченням продуктивних сил Української РСР Сергій Дорогунцов.

Під час розробки проекту Декларації група виходила з того, що підготовка і прийняття цього документа є об'єктивно необхідним і виключно важливим історичним актом на шляху утвердження державного суверенітету України, її державно-правового статусу. Не повторючи структури названого проекту документа, хочу назвати лише кількість зареєстрованих депутатів можна було не зовсім правильно визнанитись з важливих питань. Адже 6 липня 1990 року на сесії з різних причин були відсутні 230 депутатів, що становить більше половини від їх чисельності.

Описуючи хід обговорення і прийняття Декларації про державний суверенітет України в хронологічному порядку, доречно згадати про те, що на початок липня з числа комуністів-депутатів (239 чоловік) було створено групу «За Радянську суверенну Україну».

та здійснення. У сфері політичні — це верховенство влади народу України на своїй території. У сфері економічні — виключне право власності народу України на національне багатство республіки. У сфері культури — виключна власність народу республіки на національні, духовні та історичні цінності. В галузі правовій — принцип пріоритетності верховенства законів республіки;

— Україна розглядалася як суверена держава у складі союзу з іншими республіками. Нічим і ніколи не обмежений державний суверенітет України виступав як первинна, висхідна основа можливості її добровільного входження у принципово новий союз суверених держав.

Потім були заслухані інші варіанти проектів Декларації.

28 червня 1990 року був останнім днем головування на сесії В. Івашка, який цього ж дня відбув до Москви для участі в роботі ХХVIII з'їзду КПРС. З 29 червня 1990 року мені, як Першому заступнику Голови Верховної Ради Української РСР, довелося головувати на всіх наступних засіданнях сесії до обрання Голови Верховної Ради України Леоніда Кравчука.

На початку липня, загострилась політична ситуація в Україні. Деякі шахтарські колективи звернулись до своїх колег із закликоми провести політичний страйк шахтарів 11 липня 1990 р. із зупиненням гірничодобувних робіт. Проведення такого страйку неминуче привело б до подальшого погіршення і до того складного економічного становища в народному господарстві республіки. Частина народних депутатів вимагала прийняття звернення Верховної Ради до шахтарів, інша — негайно відкликали з Москви керівників держави, а деякі народні депутати — постягли розгляд проєкту Декларації про державний суверенітет республіки.

У виступах окремих народних депутатів висловлювались звинувачення на мою адресу в нібито навмисному затягуванні з прийняттям Декларації. Але ці звинувачення були безпідставними, тож я роз'яснив депутатам, що з такою кількістю зареєстрованих депутатів можна було не зовсім правильно визнанитись з важливих питань. Адже 6 липня 1990 року на сесії з різних причин були відсутні 230 депутатів, що становить більше половини від їх чисельності.

Описуючи хід обговорення і прийняття Декларації про державний суверенітет України в хронологічному порядку, доречно згадати про те, що на початок липня з числа комуністів-депутатів (239 чоловік) було створено групу «За Радянську суверенну Україну».

Згадане звернення до шахтарських колективів не було прийняте, але 291 народний депутат (6 липня 1990 року) проголосував за відкликання депутата В. Іващенка та всіх інших депутатів, незалежно від того, де вони перебувають.

У відповідь на таке рішення народних депутатів України 9 липня 1990 року народний депутат В. Іващенко звернувся до Верховної Ради Української РСР із

заявою. У ній він звинувачував дії опозиції і пасивну позицію представників ЦК Комуністичної партії України, що входили до складу народних депутатів (за повернення депутатів з Москви в числі тих, хто проголосував, було 200 членів партії). Далі зазначалось, що він не має у Верховній Раді УРСР надійної опори для здійснення програм економічного, соціального і культурного відродження України і оголошує про свою відставку з посади Голови Верховної Ради УРСР з 9 липня 1990 року. Заяву В. Іващенко я довів до відома народних депутатів 11 липня 1990 року на ранковому засіданні Верховної Ради УРСР. Згадавши цю людину, я хотів би кілька добрих слів написати про нього, адже я з ним разом працював, добре знав його. Володимир Антонович Іващенко відішов у вічність 13 листопада 1994 року. Йому було лише 62 роки, похованій у Харкові. Він добре знатав Україну, любив людей. Незважаючи на високі пости, які він обіймав, завжди залишався скромним, принциповим, чуйним, справжнім патріотом України. Хочу привести лише закінчення його заяви до Верховної Ради УРСР і, думаю, що всім, хто читатиме ці спогади, стане зрозумілім, ким він був насправді: «... Запевняю український народ, що нічим перед ним не завинив, дещо встиг зробити, хоча дуже мало, бо доля не дала достатнього часу. Прошу мене вибачити. Хай щасттє вам, люди добri. Володимир Іващенко. 09.07.1990 р.». У цих словах зуникала його любов до українців, прощання з Україною, з людьми, яких він знатав і шанував.

Результати голосування були вражаючі

11 липня 1990 року було розпочато постатейний розгляд проекту Декларації про державний суверенітет України, який тривав три дні. Під кінець робочого дня 13 липня багато депутатів ще вимагали слова, щоб переконати ту чи ту сторону в тому чи іншому питанні. Але в основному думка про те, що приймати Декларацію необхідно, що це — історична необхідність, уже сформувалася.

Часто запитують, з погляду дводцяти років, що минули, яке найяскравіше враження у мене від подій тих днів? Мітинги, внесення національного прапора до сесійної зали, підняття його над куполом Верховної Ради, висунення моєї кандидатури на посаду Голови Верховної Ради чи, може, самовизначення української нації.

Безумовно, найяскравішою подією у житті України і кожного свідомого українця в 1990 році було прийняття Верховною Радою Декларації про державний суверенітет України. Цей вікопомний документ народні депутати Верховної Ради Української РСР 12-го скликання — Верховної Ради України 1-го скликання прийняли після дебатів і гарячого обговорення, проте без явно конфронтаційного протистояння різних політичних сил у Верховній Раді.

За ставленням до цього документа депутатів Верховної Ради тоді можна було розділити на дві групи. Одна частина була твердо переконана, що таке рішення на час, що ми запізнююємося з ним і обов'язково потрібно його приймати. Інша ж частина, хоч і не заперечувала проти цього акта зовнішньо та, може, й внутрішньо його сприймаючи, разом із тим, мала синдром якогось страху перед наслідками ухвалення Декларації.

Більшість боялася: а що потім? Як у подальшому складатимуться обставини, чи не доведеться пізніше відповідати за це рішення перед якимось судом і таке інше? Ці страхи серед частини депутатат-

ського корпусу серйозно ускладнювали прийняття рішення.

Ота тінь, ота печать старої системи свідомо чи підсвідомо лежала на кожному в ту пору.

Ми тоді порадились і вирішили, що не можемо виносити таке важливе питання на голосування 15 липня. Не можна було допустити, щоб частина депутатів проголосувала проти, а частина не голосувала. Потрібно було, щоб

Союзу, рівень свідомості та відповідальності був надзвичайно високим. Це свідчення громадянської, державницької, суто людської і етичної зрілості тодішніх депутатів.

Я глибоко переконаний, що імена тих, хто започатковував український парламентаризм, проголосував за Декларацію, будуть викарбувані золотими літерами на стіні одного з холів будинку Верховної Ради.

державності

такий вікопомний документ приймався одноголосно і, як кажуть у народі, «з піснею».

Тому 15 липня ми вирішили раз посліпуватися з депутатами, які вагаються і бояться, але не хочуть у цьому зізнаватися, переконати їх — все це для того, щоб результати майбутнього голосування були вагомішими. В цій роботі ставка робилася в основному на авторитеті, тобто на тих людей, які знали питання досконало і до яких прислухалися.

16 липня зранку, до відкриття сесії, знову розпочалися дебати: продовжувати обговорення чи ні. До мене заходили в робочий кабінет не менш як двадцять впливових депутатів і кожен просив дати можливість йому виступити.

Перед мною стояла дилема: відкривати обговорення чи без обговорення одразу голосувати за

До мене тоді приходило безліч делегацій від різних депутатських груп із проханням вийти на площа, до людей. Спочатку я не дуже погоджувався. Але пізніше прийшло чимало депутатів з «Народної Ради» і заявили, що натовп перед парламентом вимагає. Я, врешті-решт, погодився вийти до цих людей.

Пам'ятаю, як стояв на площа, дивився на них і думав: «Це ж люди, хто ще недавно кричав мені «Ганьба!», а от тепер мене так тепло вітають і кожен з них хоче засвідчити свою відданість Україні і своє бажання зробити все, щоб наша держава стала такою, як ми визначили у Декларації про державний суверенітет».

Маючи досвід роботи з людьми, я знову, що ця ейфорія, на жаль, швидко мине. А щоб зробити Україну такою, якою вона має бути відповідно до записаного у Декла-

рація про державний суверенітет України. Історія прийняття, документи, свідчення — саме так називається збірник, що побачив світ напередодні 20-річчя цієї знаменної події.

Це вже історія...

«Декларація про державний суверенітет України. Історія прийняття, документи, свідчення» — саме так

Декларацію. А я знаю, що інколи, не відкриваючи дебатів, можна досягти більшого, аніж відкривати обговорення ще раз і слухати по десятому разу аргументи, які вже давно відомі й лише дратують протилежні сторони. Пам'ятаю, як перед самим голосуванням народний депутат Вадим Гетьман — на жаль, нині покійний, майбутній президент України Леонід Кравчук прийшли до мене і дуже наполегливо вимагали, щоб ім дали слово. Керуючись тим, що та-ке бажання було не тільки в них, я відмовив ім і сказав, що вважаю правильним прийняти Президію Верховної Ради рішення — голосувати без обговорення.

Я звертався до депутатів з одним і тим же аргументом: вже нікого ні в чому не переконаємо. Тому, відкривши сесію, я одразу поставив обговореній постатейно проект Декларації на голосування. Кожен з величезним напруженням душі чекав, що ж засвідчить результати голосування.

Результати голосування, що висвітились на табло, були вражаючі. Я думаю, що такого не чекав ніхто: ані ті, хто був переконаний у правильності цього акта, ані ті, хто вагалися. Це було просто приголомішово: «за» — 355; «проти» — 4; утримались — 0; не голосували — 26.

Пізніше майже кожен хотів потрапити у причет, стати, так би мовити, батьком вікопомного документа, і це підігрівало настрої і в залі парламенту, і навколо нього.

Хочу ще раз наголосити на то-

му, що він засвідчує економічне зростання незалежної України. Вважали, що горизонтальні зв'язки врятують економіку усіх суверенних держав.

Що ж все-таки зашкодило взаємовигідному співробітництву і розвитку країн колишнього Радянського Союзу?

Я завжди казав (і це мій вислів), що «бракорозводний процес» має бути цивілізованим. Про це я казав і Михайлу Сергійовичу Горбачову, колишньому президенту СРСР. І тепер вважаю: саме тому економіки незалежних держав зазнали занепаду, що ми недооцінили горизонтальні зв'язки, що не було доброй волі у центральній владі, тобто керівництва Союзу, на розподіл власності. Саме через це ми отримали таку велику економічну кризу в державах, які вийшли з цього Союзу.

Необхідно було знайти механізми взаємовигідної співпраці і не допустити економіку до такого розвалу, як тепер. Я в це вірю і сьогодні. Адже економічний союз — це не значить, що є рада міністрів цього союзу. Можуть бути якісь формування, але це мали бути міждержавні органи, а не наддержавні. Проте тоді цього не сталося, тому що діяли за підвойними стандартами — говорили одне, а робили інше. Керівництво СРСР все думало, що як був Союз — так і буде.

Врешті-решт, я хочу підкреслити, що розвалила Союз не Україна. Ми прийняли Декларацію про державний суверенітет 16 липня 1990 року, а Верховна Рада Російської Федерації, як уже зазначалося раніше, схвалила Декларацію про державний суверенітет Росії 12 червня 1990-го.

Мені легко відповісти на це запитання, тому що залишилися архівні матеріали. Мій виступ на

останній сесії Верховної Ради 11-го скликання у лютому 1990 року був опублікований у десятках газет. Ще тоді я казав: «Слід прийняти державні акти про землю, про власність, місцеве самоврядування, наповнити реальним змістом поняття СУВЕРЕНІТЕТУ незалежності, тобто будувати свої відносини на взаємовигідних добровільних умовах у ВІЛЬНОМУ СОЮЗІ ДЕРЖАВ». По-перше, у ВІЛЬНОМУ СОЮЗІ, по-друге, ДЕРЖАВА, а не республік.

Треба пам'ятати, що на той час ще існував Радянський Союз. Мій виступ у Верховній Раді прозвучав за п'ять місяців до прийняття у парламенті Декларації про державний суверенітет. Я вірив у Суверенітет України і до прийняття Декларації їшов свіdomо. Та й не я один був таким самостійником.

Напередодні 16 липня, під завершення обговорення проекту Декларації, народний депутат Іван Драч запропонував, що Україна була без'ядерною і позаблоковою державою.

І на сьогодні до цього рішення Верховної Ради неоднозначне ставлення. Але я гордий з того, що це записано в Декларації про державний суверенітет.

Це не означало, що Україна стане без'ядерною образом: 1990-го, 1995-го чи 2000 року. Однак я вірив, що свого часу в європейській і світовій спільноті дійде до того, що не потребні будуть ніякі блоки. Я й зараз переконаний, що ми напрацюємо таку модель світової і європейської безпеки, в якій не буде протистояння блоків.

Тоді ми всі сподівалися на до-

росія від нас віддилася першою і розпочала «парад суверенітетів».

У контексті загальноєвропейського історичного процесу Декларація про державний суверенітет України стала міцною основою для розробки законів, у тому числі й Конституції України. Треба сказати, що коли її приймали, то відкинули пропозицію послалися у преамбулі на Декларацію про державний суверенітет. I все-таки Декларація стала предтечею Незалежності.

Та чи не втратить Декларація своєї ваги після прийняття нової редакції Конституції України з плином часу? Я думаю, що не втратить.

Ведучи мову про монументальність Основного Закону, нас часто звинувачують що й у тому, що ми не використали момент і перша Конституція незалежної України підписана не Головою Верховної Ради 1-го скликання.

Я робив це свіdomо. Будучи співголовою Конституційної комісії, переконав і другого співголову — Леоніда Кравчука: якщо ми приймемо Конституцію цією Верховною Радою, то нам завжди заскідимуть, що Конституція прийняла Верховна Рада, обрана

на сьогодні до цього рішення Верховної Ради неоднозначне ставлення. Але я гордий з того, що це записано в Декларації про державний суверенітет. Це не означало, що Україна стане без'ядерною образом: 1990-го, 1995-го чи 2000 року. Однак я вірив, що свого часу в європейській і світовій спільноті дійде до того, що не потребні будуть ніякі блоки. Я й зараз переконаний, що ми напрацюємо таку модель світової і європейської безпеки, в якій не буде протистояння блоків.

Не хотілося, щоб таємність Верховної Ради неоднозначне ставлення на такому важливому документі. Вважав, що спочатку потрібно ухвалити закони, які дають змогу рухатися вперед, а Конституцію України вже напрацює наступна Верховна Рада, обрана в незалежній, суверенітет України. Хоча, на мою думку, і Верховна

До 20-річчя ухвалення Декларації про державний суверенітет України

Це свято — можливість оглянути пройдений шлях

— Сергію Рафаїловичу, 16 липня ми відзначаємо 20-річчя ухвалення Декларації про державний суверенітет України. З висоти часу як би ви оцінili значення цього документа в новітній історії нашої держави?

— Я запропонував би оглянути на це питання трохи ширше. Давайте подивимось на значення цього документа в історії України в цілому. Адже в декларації йшла мова про державний суверенітет Української РСР, яка на той час передувала у складі Радянського Союзу. У суспільстві і досі триває процес переоцінки різних етапів нашої історії, у тому числі й радянського періоду. Нещодавно були навіть спроби фарбувати цей період виключно чорними фарбами, створювати музей «радянської окупації» тощо. Але давайте заглянемо трохи далі. Українська державність зникла у другій половині XVIII століття і аж до початку ХХ століття українці не мали власної держави. 1917 рік, національне пробудження, створення Української Народної Республіки. Вона загинула, але комуністичне керівництво було змушено рахуватися з національними прагненнями українців. Без Української Народної Республіки і Української держави не було б Української РСР, а без Української РСР — сучасної України в її кордонах.

Згадаймо, що проголосувала Декларація: по-перше, державний суверенітет Ук-

ІЗ ДОСЬЕ «ГОЛОСУ УКРАЇНИ»

Сергій ГРИНЕНВЕЦЬКИЙ народився 25 вересня 1957 року в с. Лужанка Тарутинського району Одеської області. Народний депутат України, перший заступник голови Комітету Верховної Ради з питань національної безпеки. Працював інженером-технологом, завідувачем ремонтних майстерень, був першим секретарем Роздільнянського райкому ЛКСМУ, другим, першим секретарем Одеського обкому ЛКСМУ, першим секретарем Роздільнянського райкому Компартії України. В 1994—1995 роках — керівник секретаріату Одеської обласної ради, в 1996—1998 — перший заступник, а 1998—2005 — голова Одеської обласної державної адміністрації. В 1999—2005 роках очолював Одеську облраду.

райни «як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах». По-друге, власне громадянство. По-третє, правом виступати від імені всього народу надіялася Верховна Рада, тим самим було закладено основи для політичного плюралізму. По-четверте, економічну самостійність, самостійну банкову, цінову, фінансову, митну, податкову системи, і навіть передбачалася можливість введення своєї грошової одиниці. І, нарешті, намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою.

Це ще не була незалежність, адже існував СРСР, але це вже був перший крок до неї, заявка на неї.

— З огляду на пройдений з того часу шлях чи можемо ми сказати, що тоді було обрано вірний курс? Як ми можемо оцінити прожиту двадцятирічку?

— Будьмо відверті. Україна стала незалежною через

збіг обставин, в результаті компромісу між частиною правлячої верхівки й національними силами. Саме цей компроміс зумовив певну неоднозначність у її розвитку. Інтелектуальна гегемонія, політична й конституційна влада формувалася під впливом західноукраїнських політиків, у той час як економічна влада та політико-економічні еліти формувалися на ході. Як результат, відбувся своєрідний дисонанс між заявленими політичними цілями і економічними реаліями.

Що ми маємо сьогодні? Досі так і не сформовано цілісний стратегічний план розвитку держави, не відбулася структурна реорганізація економіки з урахуванням регіонального фактору, не вироблено національну ідею.

Маємо свого роду «цивілізаційного спрут», в основі якого — спотворена структура власності, деформована структура виробництва, тіньова діяльність практично у всіх сферах економіки, тотальна корупція і хабарництво. На додаток — далеке від досконалості законодавство, надмірно бюрократизована виконавча

влада, вкрай заплутана, деформована і безвідповідальна судова система, а також абсолютно не залежний від державної влади і непрофесіонально керований Національний банк. Україна демонструє сьогодні модель зовнішньоторговельних відносин, характерних для слаборозвинених країн: експорт товарів з низькою часткою доданої вартості поряд із масовим імпортом морально застарілих технологій і залежаної продукції. Економіка держави поступово трансформується на сировинний придаток розвинених економік.

— Чи не занадто похмуря картина для свята?

— Може, й так, але — не підфарбована картина. Подібні свята — це, перш за все, можливість оглянути пройдений шлях, щоб побачити ті помилки, які були допущені і які потрібно відправити. Україна як держава відбулася, але її суверенітет, задекларований у 1990 році, щоразу зазнає виprobувань. Є об'єктивні обставини. Ми отримали незалежність в епоху, коли в світі формуються економічні та політичні союзи, які передбачають певні обмеження суверенітету, в епоху глобалізації, яка передбачає більш високий рівень інтегрованості національних економік у світову. Ми мусимо рахуватися з цими обставинами. Але є і суб'єктивний чинник, зокрема відверті прорахунки та помилки вітчизняного політичного класу. Деякі з них, на жаль, відправити неможливо. Але в Україні є шанси утвердитися в ролі потужної європейської держави. І залежить це від політичної волі еліти.

Наприклад, недавно Верховна Рада ухвалила зміни до Закону «Про основи національної безпеки», якими знято болюче питання про вступ до НАТО, що розколювало та ослаблювало країну. На офіційному рівні проголошено бажання отримати позаблоковий статус, що, до речі, відповідає духові Декларації про державний суверенітет. Я вважаю, що найкращим для України був би статус постійно нейтральної держави. Як свого часу Декларація була кроком до незалежності, так і позаблоковий статус є кроком до постійного та активного нейтралітету.

В'ячеслав ВОРОНКОВ.

Одеса.

Тільки згуртованою родиною

поглянути по-новому. Втім, якщо говорити широко, то моєму поколінню доводилося вивчити дві історії своєї держави. Одну — у школі, в інституті. Другу — вдома. Моя бабуся переповідала мені, як тяжко жила наша родина у період колективізації і голову 33-го року. Як пережила війну, післявоєнне лихоліття... З'явилася відчуття, що система, котра працювала упродовж семи десятиліть, веде не до «світлого майбутнього», а в нікуди. У 1990 році, коли Верховна Рада проголосила Декларацію про державний суверенітет України, я залишив стіни міському партії і повернувся у звичне для мене шахтарське середовище. Політичні рішення парламенту вселяли надію на початок нового шляху розвитку України. Потрібно було у потіччі свого напруженого працювати, підкріплювати політику стабільною економікою. Так я розумів тоді своє завдання у житті. Втім, ці погляди не змінилися й до сьогодні.

— Ви сказали, що на формування вашого світогляду мала вплив сім'я. Розкажіть про те трохи детальніше, адже історія кожної родини — це частка історії нашої держави.

— Коріння моє роду з Черкащини. Є на лівому березі Дніпра село з чудовою назвою — Богуславець. Там здавна жили Тулуби. У Богуславці народився мій батько Борис Іванович. Він рано залишився без батька, і його разом з двома братами і сестрою ростила сама мати, Меланія Іванівна. Була вона великою трудівницею й людиною щедрої на добро душі. У колгоспі, де вона працювала у ланці, не платили грошей. Й можна собі тільки уявити, як будувала вдова з чотирма дітьми. Шоб швидше стати на ноги і допомагати матері, батько поїхав на Донбас. Там згодом одружився. Там народився я. Усе своє дитинство, скільки пам'ятаю, я приїздив у Богуславець до бабусі

Меланії на літні канікули. Але не відпочивати, а працювати. У полі, на фермі, на жнивах. Усі зароблені гроші, до копійки, я віддавав бабусі. Вона раділа такій підмозі.

Після закінчення школи у шахту я спускався разом з батьком. Рік працював підземним постачальником-такелажником. Вийшов з шахти змужнілим, дорослим. Найдізом, в інституті, відчував перевагу перед своїми «зеленими» однокурсниками, які не нюхали вугільного пилу. Ось так з селинського роду виріс ще один, шахтарський рід.

— До речі, дуже багато молоді з Черкащи-

ни працювали на шахтах Донбасу у післявоєнні роки. У тому числі й дівчата, жінки...

— Це була надзвичайно тяжка праця. Я хотів би низько вклонитися сільським трударам, на плечі яких ліг обов'язок відбудови вугільного басейну. У професійне свято, День шахтаря, хочу провести зустріч з черкашанами, котрі працювали на шахтах Донбасу. Держава свого часу мала про них подбати. І нехай відтоді чимало спливло води. Однак, гадаю, тепле, шире, від душі мовлене слово подяки ніколи не пізно сказати. Хто з кoliшніх шахтарів побажає побувати на Донбасі у місяцях, де починалася їх робітнича біографія, — ми із задоволен-

ІЗ ДОСЬЕ «ГОЛОСУ УКРАЇНИ»

Сергій ТУЛУБ, голова Черкаської облдержадміністрації, 56 років. За гороскопом Лев. Народився у Донецьку. Закінчив Донецький політехнічний інститут. Працював на Донбасі гірничим майстром, помічником начальника дільниці, начальником зміни, головним інженером, директором шахти. Обирається першим секретарем Харківського міського КПУ. Очолював виробниче об'єднання «Шахтарськантрацит», керував головним управлінням вугільної промисловості та енергетики Донецької ОДА, був заступником голови облдержадміністрації. У 1998-му році призначений міністром вугільної промисловості України і впредовж наступних дев'яти років працював міністром палива та енергетики, заступником секретаря РНБОУ, президентом НАЕК «Енергоатом». У 2007 році обраний народним депутатом України. 6 квітня 2010-го став керівником Черкаської ОДА. Характеризується як реформатор, господарник з державницьким мисленням. Сильна, вольова особистість. Зібраний, дисциплінований. Здатен робити рішучі, у разі потреби, жорсткі кроки. Бліскучий аналітик, стратег. Інтелектуал. Контактний, людній. Завжди готовий прийти на допомогу.

Мас державні нагороди. У 2004 році присвоєно звання Героя України. Доктор технічних наук. Академік міжнародної академії безпеки життєдіяльності. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки.

Одружений. Має доньку Владиславу та сина Бориса.

16 липня 1990 р. — прийняття Декларації про державний суверенітет у Верховній Раді України.

Фото Василя АРТЮШЕНКА.

— Сергію Борисовичу, якщо згадати події двадцятирічної давності — час, коли приймалася Декларація про державний суверенітет України, які почуття оволодівали тоді вами, 36-річним керівником міської партійної організації?

— На посаду «першого» міському я прийшов «не в білих рукавичках». За плечима мав досвід роботи у шахтарських колективах. Знав, якою солонюю ціною добувається хліб насущний, які настрої панують серед робітників, інженерно-технічних працівників. Тоді у повітря витав дух змін. Адже ставало зрозумілим, що жити так, як ми досі жили, не можна. В ізоляції від цивілізованого світу, його демократичних надбань, технологій, прогресу в цілому. У горбачовську «перестройку» у пресі з'явилися матеріали, які змушували на багато що

Роман ГРОМ'ЯК: «Вітчизна знову буде вистраждана, але вже по-іншому»

Шістнадцятого липня 1990-го багато людей вітали один одного. У старших віком виступали на очах слізози. Скептики, як завжди, бурчали: «Поживемо — побачимо...» Розважливі, бувалі в політиці, слушно твердили: «З проголошенням Декларації про державний суверенітет ми ще не стаємо самостійною державою в повному розумінні цього слова, потрібні закони». Так згадує про події двадцятирічної давності доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії літератури і порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Роман Гром'як.

На той час він був у Москві. Депутат Верховної Ради СРСР від України, серед яких був і тернопільський професор філології, раділи події, що відбулася у Києві. Через рік союзних депутатів запросили до сесійної залі українського парламенту, і він буде свідком проголошення Акта про незалежність України. До того часу він, щоправда, написав заяву про дострокове складення з себе депутатських повноважень. Роман Гром'як був серед тих небагатьох депутатів союзного парламенту останнього скликання, котрі проголосували за реформування СРСР. Іх було небагато: чоловік шістдесят із 1200, що налічували депутатський корпус.

Роман Теодорович вважає, що саме його обрання депутатом дало поштовх до вільного волевиявлення, подолання страху в місцевих людей. Конкурентом на виборах у нього була директорка Тернопільського бавовняного комбінату, яку всіляко підтримувала влада. А його кандидатуру висунули викладачі педагогічного вузу. За те, що фото Гром'яка у вишиванці надрукувала місцева газета, її редакторка мало не позбулася посади. І все ж виборці округу №516 більшість голосів віддали за вченого. Стосовно нього часто можна вживати слово «вперше». Він був першим головою Товариства української мови імені Шевченка в області, першим головою обласного осередку Демократичної партії України, першим представником Президента України на Тернопільщині. До речі, на цю посаду його рекомендував Дмитро Павличко. Коли Леонід Кравчук запросив Романа

ІЗ ДОСЬЄ «ГОЛОСУ УКРАЇНИ»

Роман ГРОМ'ЯК народився у березні 1937 року на Львівщині. Закінчив Бродівське педагогічне училище, Дрогобицький педагогічний інститут за спеціальністю «українська філологія». Був аспірантом Львівського держуніверситету, викладав у Донецькому держуніверситету, Тернопільському фінансово-економічному університету (тепер Національний економічний університет). Нині завідує кафедрою теорії літератури і порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Доктор філологічних наук, професор.

Гром'яка на розмову, то поремствуває, що він гуманітарій, а не господарник, але поки той доїхав до Тернополя, з'явився указ про призначення Романа Теодоровича представником Президента в Тернопільській області. «Тоді на вітві ходили плітки, що Гром'як проводить засідання кафедри, а не господарську нараду, — самокритично визнає Роман Теодорович, — але я дібрав собі грамотних заступників. Перед поїздкою у район вони мене консультували, готовували матеріали».

До речі, про те, що письменники взялися не за свою справу, говорили й українці з діаспори. «Одна пані каже: «Ви хоч уявляєте, що творите історію?» — згадує мій співрозмовник. — Інший відомий представник діаспори висловився так: «Це добре, що ви мислите про соборність. Але було б краще, якби на місці філолога й письменника були економіст і господарник. Справи пішли б швидше».

Справді, поки гуманітарії витали в хмарах, практичні люди взялися за приватизацію. Тоді модно було порівнювати Україну з Польщею, Францією. Вважалося, що вона для цього мала великий потенціал, зрештою, так і було. На жаль, ми не змогли його реалізувати, тож не дивно, що прості люди почали говорити: «Ми не за таку Україну голосували». Для чого було так нещадно розтягувати колгоспи, чому було не зберегти те, що мали, і примножувати його? Як зробив це відомий в області господарник, Герой України Олег Кризовачук, господарство якого вважаєть-

ся одним із кращих в Україні. Але більшість так званих господарників показали приклад, як розтягувати спільні майно, а люди вже підбирали за ними рештки. «Не чужинці прийшли нам руйнувати, самі українці своїми руками знищили до фундаменту господарку, а збудувати нову виявилось не так просто», — розмірковує нині один із першопрохідців становлення нашої державності.

Професор Гром'як каже, що ідеали незалежної соборної держави живуть у ньому з дитинства. Батько, дядько і старший брат відсікли за те, що допомагали «хлопцям із лісу». Батько воював у польській, згодом у радянській армії, був санінструктором. У післявоєнні роки його часто викликали надавати медичну допомогу пораненим воїнам ОУН-УПА, збирати для них бинти, спирт, медикаменти. Не дивно, що сини також мріяли про самостійну Україну. «Коли я балотувався до Верховної Ради, — згадує Роман Теодорович, — мама плакала і просила покинути той замір. Страх у місцевих людях жив постійно. Дехто радив сушити сухарі». Каже, що вмів говорити з людьми, переконувати їх, але було б добре, якби зустріяли тих, хто вимріяв самостійну Україну не в одному поколінні, підкріплювались конкретними знаннями, як це зробити. На жаль, у багатьох випадках переважав уратівництво.

Нині він відійшов від активної політики, знову займається студентами, аспірантами, докторантами. Але не перестає цікавитися тем, що діється у державі. Дивує, що депутатство багато хто перетворив на комерцію, любить інтереси багачів. За часів його союзного депутатства такого й уявити собі не можна було. Регулярні прийоми виборців, шире намагання їм допомогти, велика відповідальність... І допомагав багатьом, люди й досі про це пам'ятують. З обранням депутатів за партійним принципом зв'язок із виборцями фактично перервано. А вже на місцевому рівні цей принцип взагалі не годиться. Треба обирати тих, кого люди добре знають, а не «котів» у партійних мішках. Не гріх згадати й про вимоги до обранців — три «П»: патріотизм, професіоналізм, порядність, які були в ходу в дев'яносто. Вони нині актуальні, як николи.

Професору болить, що ті наміри й бажання, які породило українство, нині потрохи чахнуть. Пішли на спад моральні устої. Зрештою, багато що з того, про що мріялось двадцять років тому, не вдалося реалізувати. Не раз обікав сором за нашу зневіру, байдужість, засміченні. І все ж Роман Гром'як вірить в Україну. Запорукою цього є те, що Народ сягає рівня Нації. Україна знову буде вистраждана, але вже по-іншому, ніж попередніми поколіннями. Важливо врахувати допущені помилки. Чи буде це на нашому віку — скажати важко. Але обов'язково буде!

До речі, Роман Теодорович широ згадував подарунку від «Голосу України» — книзі «Еволюція влади», написаній журналістами газети. Адже це також живі сторінки історії, яку творив і він.

Любов ЛЕВИЦЬКА.
Тернопільська область.
Фото автора.

ПОБУДУЄМО ДОСТОЙНЕ ЖИТТЯ

ням організуємо таку поїздку. Зустріч з юністю.

— Справді, це чудова ідея. Й у тому сенсі, що зустрінуться люди з центральної і східної України. Досі політики ще мало що зробили для порозуміння між Сходом і Заходом, для національної єдності, чи не так?

— На жаль, є політики, котрі тільки те й роблять, що сюль розбрать між жителями різних регіонів держави. Ми ж націлені на об'єднання. Україна, як матір, для всіх одна. Нам нема чого ділити ні з галичанами, ні з подолянами, ні з кримчанами. У війну, у післявоєнний період, люди підтримували одне одного, разом відбудовували зруйноване господарство. Тільки спільно, однією родиною, ми зможемо побудувати демократичне суспільство і достойне життя.

— Черкашина, котра народила двох національних геніїв — Тараса Шевченка та Богдана Хмельницького, могла б стати таким собі ідеологічним, духовним об'єднующим центром. Що ви про це думаєте?

— В історичній літературі я читав, що у середньовіччі всіх українців, осілих на берегах Дніпра, називали черкасами. Саме тут, на південних рубежах староруської держави, зародилося козацтво. Найбільш національно-визвольні війни і повстання за долю і долю України розпочиналися на черкаських землях. Мабуть, не випадково, що за найсучаснішими комп'ютерними розрахунками географічний центр України визначенено також на території нашої області. Це околиця села Мар'янівки Шполянського району. Ось чому зовсім не перебільшення, що Шевченків край вважають духовним осередком України. До державного свята, Дня Незалежності, ми завершимо реконструкцію музею Великого Кобзаря на Чернечій горі у Каневі і запросимо на його відкриття представників усіх регіонів. Після кількарної перерви, яку штучно створила попередня влада, Шевченківський національний заповідник знову відновить свою повнокровну діяльність. Кохан громадянин України, гості нашої держави матимуть невдовзі можливість приїхати на прощу до Тараса, оглянути меморіал, музей, осмислити на найвищий духовний вершині України життя видатного сина нації і свое.

— Постать Тараса Шевченка, на мою думку, об'єднує наш народ, вишищє його, пробуджує історичну пам'ять. — Крім музею Кобзаря у Каневі, які ще об'єкти в області чекають першочергового завершення?

— Не хочеться згадувати попередніх керівників Черкащини, але від них у спадок залишився цілий гордів вузол невирішених питань. Причому таких, котрі потрібно було розв'язувати не сьогодні, не вчора, а ще позавчора. Це, зокрема, стосується проблеми обласної дитячої лікарні. Черкащина — єдина серед інших областей, котра досі не має спеціалізованого медичного закладу допомоги матері й дитині. Я дивуюся, як можна було розтягнути зведення такої лікарні на два десятки років?! Як можна було споруджувати палаці відпочинку для дорослих, а лікувальний дитячий заклад залишати ні з чим?! Тепер те, що не змогли чи не захотіли добудувати ще у мінулому столітті, ми зобов'язалися завершити впродовж одного року. У цьому нас підтримує Президент України Віктор Янукович та Прем'єр-міністр Микола Азаров. Теж саме стосується стратегічного об'єкта — залізнично-автомобільного мосту через Дніпро у районі Черкас, який потребує серйозної реконструкції. В області також є чимало населених пунктів, де розпочато, але не завершено будівництво газопроводів. Жителі не одного десятка сіл і селищ також сподіваються на нашу ефективну роботу. Переконаний, ми виправдiamo їх довір'я.

— Сергію Борисовичу, Черкащина завжди славилася як аграрна область. Цьогорічні складні погодні умови, очевидно, внесли корективи у види на врожай. Які ваші прогнози?

— Так, червневі і липневі зливи та буревії, котрі пронеслися над значною частиною області, змусили похвилюватися кожного, хто вболіває за врожай. Та все ж, попри випробування стихією, наші аграрії зорієнтовані на злагоджене проведення житніх і добрий урожинок. У цілому сільське господарство Черкащини працює успішно і тримає першість серед регіонів України за обсягом виробництва сільгосп продукції на душу населення та за темпами його зростання. І це не дивно. Область володіє понад мільйоном гектарів орної землі. Рівно стільки продуктивних сільгоспугітів має вся держава Австрія. Тому щорічно виробництво 2–3 мільйонів тонн зерна — це не рекорд, а норма. Інша справа, яку економічну вигоду має селянин з цих мільйонів тонн вирощеного хліба. Над цим нам потрібно добре попрацювати. Щоб зароблене мозолями трударів не осідало у кишенях зернотрейдерів та спрітних ділків-перекуп-

ників, а поверталося у господарство, зміцнювало його економіку, покращувало достаток селянських родин.

— Якось в одному з перших інтерв'ю на посаді голови облдержадміністрації ви сказали, що одна з ваших дитячих мрій — працювати на батьківській землі, на Черкащині. Минуло сто днів такої праці. Немає розчарування?

— Є тільки бажання словна використати свій досвід, знання та вміння і принести якомога більше добра черкащанам. Цей край, ряснно політичний хліборобським потом, козацькою і солдатською кров'ю, заслуговує на краще життя. У день прийняття Декларації про державний суверенітет України господарський актив області, представники інтелігенції і громадських організацій зберуться у першій історичній столиці України — гетьманському Чигирині. На Богданівій горі, біля фортеці гетьмана Дорошенка, ми проведемо народне віче. Говоритимемо про те, що вдалося зробити за ці 20 років після ухвалення Декларації, й про те, що не дає спокою, болить кожному. Щоб рухатися вперед, необхідно озирнутися назад. Проаналізувати свої помилки, аби не повторювати їх у майбутньому. У цей святковий день покладемо квіти до пам'ятника великому державотворцю, дипломату і полководцю, Богдану Хмельницькому. І сьогодні видатний гетьман служить нам взірцем, як у найскладніших політичних, економічних, соціальних умовах потрібно відстоювати і будувати державу. Як треба вміти жити з сусідами, використовувати їх сильні і слабкі сторони. Військову доблесть і державницьку, дипломатичну мудрість гетьмана Богдана Хмельницького визнавала вся Європа. У столичному Чигирині у сімнадцятому столітті постійно перебувало 14 іноземних посольств, котрі мали за честь зустрітися

1991 р. — перше спецпогашення до відзначення річниці прийняття Декларації про державний суверенітет.

Фотопропедукція з архіву Михайла ШУЛЯКА.

з легендарним правителем козаків. Через два роки, 2012-го, ми плануємо відзначити 500-ліття

ГАЗЕТА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ
УКРАЇНИ

Голос України

Дні «Голосу
України»
в Севастополі

Що об'єднує
гірників
і журналістів?

► СТОР. 8

Футбол

Питання
майже
вирішено

► СТОР. 13

18 липня —
День працівників
металургійної та
гірничодобувної
промисловості

Так гарується
спецсталь...

► СТОР. 14

№ 131 (4881)

СУБОТА, 17 ЛИПНЯ 2010 РОКУ

WWW.GOTOS.COM.UA

У НОМЕРІ:

Країні потрібні
інженери
і технологи

Кабінет Міністрів збільшив державне замовлення на підготовку молодших фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційною програмою «молодший фахівець» з 68 тис. до 84 тис., за програмою «бакалавр» — зі 129 тис. до 132 тис. Про це на прес-конференції повідомив міністр освіти й науки Дмитро Табачник.

При цьому, за словами міністра, переглянуто структуру держзамовлення: збільшено замовлення на підготовку за інженерно-технічними напрямами й високотехнологічними спеціальностями та зменшено держзамовлення на підготовку економістів і юристів. На думку Табачника, затверджене держзамовлення на підготовку фахівців і магістрів даст змогу забезпечити навчання за державні кошти більш як 95% студентів, що закінчили навчання за освітньо-кваліфікаційною програмою «бакалавр». Міносвіти має намір, починаючи з наступного року, погоджувати з роботодавцями структуру держзамовлення на підготовку кадрів у вузах.

**Є зростання
виробництва
в сільському
господарстві!**

Сукупне виробництво продукції сільського господарства в Україні за січень—червень по-рівняно з відповідним періодом минулого року зросло на 3,4%, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах — на 7,7%, у господарствах населення — на 0,3%. Про це йдеться в повідомленні Державного комітету статистики України.

Нагадаємо, за підсумками минулого року в сільському господарстві зафіксовано зростання обсягів виробництва на 0,1%. Зазначимо також, що в липні—листопаді 2009/2010 маркетингового року Україна посідала III місце у світі за експортом зернових і зернобобових культур.

**Наши отримали
суперників**

Футбол. Ньюн (Швейцарія). Учора відбулося жеребкування етапів клубних єврозвмагань. Ліга чемпіонів. Третій кваліфікаційний раунд (матчі 27/28 липня — 3/4 серпня). «Динамо» (Україна, Київ) — «Гент» (Бельгія). Ліга Європи. Третій кваліфікаційний раунд (29 липня — 5 серпня). Переможець пари «Рейк'явік» (Ісландія)/«Карпати» (Україна, Львів) — «Зестапоні» (Грузія)/«Дукла» (Словаччина, Банска-Бистриця). «Діфферданж» (Люксембург)/«Спартак Златибор» (Сербія) — «Дніпро» (Україна, Дніпропетровськ).

Декларація про державний суверенітет України зберігає свій статус дороговказу на сьогодення і на майбутнє

Фото Сергія КОВАЛЬЧУКА.

У Верховній Раді відбулось урочисте засідання з нагоди 20-ї річниці прийняття Декларації про державний суверенітет України. В торжествах узяли участь народні депутати першого та наступних скликань, Прем'єр-міністр України Микола Азаров та члени уряду, голова Конституційного Суду Анатолій Головін, голова Верховного Суду Василь Онопенко, голова Вищого Адміністративного Суду Олександр Пасєнок, голова НБУ Володимир Стельмах, Упов-

новажена Верховної Ради з прав людини Ніна Карпачова, перший Президент України Леонід Кравчук, колишні прем'єр-міністри, представники духовенства та дипломатичного корпусу.

Депутати заслухали звернення Президента України Віктора Януковича до народу з нагоди 20-ї річниці ухвалення Декларації, в якому глава держави пообіцяв своїми справами довести, що безвідповідальність влади назавжди відійшла в минуле.

► СТОР. 6

ПОДІЇ

Дитячі табори оштрафували на 130 тисяч гривень

Напередодні літньої оздоровчої кампанії фахівці Держспоживстандуру перевіряють готовність дитячих таборів до початку сезону. На сьогодні проінспектовано понад 340 закладів. «Під час перевірок основна увага приділяється контролю якості продуктів харчування, наявності супровідних документів, умов та термінів зберігання продуктів, — зазначила перший заступник голови Держспоживстандуру Владислава Хижняк. — Також проводиться аналіз асортименту страв, технологічних процесів, норм закладки сировини та готової продукції». У цілому, за її словами, всі заклади готові до роботи. Але є й порушники, які «грішать» відсутністю документів на ті чи інші продукти, повідомляє наш кореспондент Наталя ОВДІЄНКО.

Аеропорт Тернопіль знову працює лише на чартери

Авіакомпанія «Мотор Січ» припинила регулярні рейси з Тернополя до Києва і назад. Не буде і рейсів до Сімферополя, які передбачалися з середини липня. Зазнавши протягом місяця збитків більш як у тріста тисяч гривень, запорізька компанія пішла з тернопільського авіаринку. Й це при тому, що ціна квитків (600 гривень до столиці) була на межі собівартості. У вкрай біdnій області не

знайшлося достатньо пасажирів, яким по кишені авіаперевезення. Аеропорт знову впав у сплячку, сподіваючись лише на чarterні рейси. Між тим, депутати облради на останній сесії прийняли програму розвитку летовища на 2010—2011 роки, а її голова Олексій Кайда заявив, що ведуться переговори з однією з авіакомпаній, яка має намір налагодити сполучення Тернополя з країнами зарубіжжя. Розраховують в основному на заробітчані туристів, передає наш власкор ЛЮБОВ ЛЕВИЦЬКА.

Витік нафти зупинили, «але до фінішу ще далеко»

Нафтovий компанії «Бритіш Петролеум» учора вперше вдалося зупинити витік нафти з пошкодженої свердловини в Мексиканській затоці. Після проведеного компанією тестиування захисного купала потік нафти зі свердловини припинився. Проте це лише тимчасовий захід: компанія сподівається остаточно ліквідувати витік у серпні, завершивши буравлення двох розвантажувальних свердловин. «Це чудово, але до фінішу ще далеко», — сказав головний операторний директор компанії Даг Саттлз. Президент США Барак Обама також нагадав, що система стримування поки що працює в тестовому режимі. Берегова охорона США повідомила, що після закінчення випробувань винуватниця екологічної катастрофи, ймовірно, направлятиме нафту на поверхню і збиратиме її в танкери до моменту ліквідації витоку.

КОРОТКО

■ Міністр закордонних справ Франції Бернар Кушнер закликав Росію вивести війська з Південної Осетії й Абхазії, чио незалежність Москва визнала після конфлікту з Грузією два роки тому, **Укрінформ**.

■ Стартував Одеський міжнародний кінофестиваль, **Інтерфакс-Україна**.

■ 21 чоловік загинув і більш як 100 дістали поранення внаслідок теракту в іранському Захекані, **Укрінформ**.

■ На Дарницький міст прибула перша партія метало-конструкцій, що слугуватимуть елементами проїзної частини з'їзду з мостового переходу на Наддніпрянське шосе Києва, **Укрінформ**.

■ Альтернативна енергетика випереджає за темпами зростання традиційну — **доповідь ООН**.

У першому півріччі ВВП зрос на 6,2—6,4 відсотка

Найвагоміший крок на шляху розбудови

**Доповідь Голови Верховної Ради України
Верховної Ради України з нагоди 20-ї річниці прийняття**

Історичний досвід, політична практика та народна істина свідчать, що велике бачиться з відстані. Тим більше, коли історія державотворення народів наскрізь налаштована безліччю подій, що різняться за важливістю та малозначністю, трагічністю та звитяжністю, зразками високого духовно-інтелектуального злету та пригнічення і навіть падіння. Але за будь-яких обставин не так уже й багато таких, що позначені особливою вікопомністю історичного відлуння та вкарбованістю в хронологію народної пам'яті, що знаменують етапи розбудови державності та сусільного поступу.

Для України такою подією виняткового значення є прийняття Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України. За 20 років незалежності України побачило світ багато політико-правових документів вагомого характеру. Варто згадати хоча б прийняття Акта про незалежність України та Конституції України 1996 року. Водночас без проголошення Декларації про державний суверенітет України навряд чи було б можливим прийняття у порівнянно короткий строк цих та інших основоположних правових документів держави.

Декларація стала першим і найбільш вагомим кроком на шляху розбудови суверенної, незалежної Української держави. І що особливо важливо, започаткувала становлення якісно нового етапу в розвитку та захисті прав і свобод людини в Україні.

Наша держава постала об'єктивно. Більше того, набуття Україною суверенності зумовлене всім ходом її історії.

Незалежність виборов Український народ. Політики лише реалізували, втілили в скупі політико-правові формули його однієї волі.

Згадаймо, що саме за активної участі громадян у березні 1990 року відбулися вибори до Верховної Ради УРСР 12-го скликання, в результаті яких її склад оновився на 90 відсотків. Більшість депутатів ще не знали тоді достеменно, яким чином, але вірили, що їм під силу поновити історичний процес національного державотворення і дати йому потужний поштовх. Декларація про державний суверенітет України стала їх першим внеском у торжество історичної справедливості.

Але, на превеликий жаль, життя невблаганне, і сьогодні серед нас немає 85 творців Декларації про державний суверенітет — депутатів Верховної Ради. Прошу вшанувати їх світлу пам'ять.

Оцінюючи цей документ через 20 років, краще усвідомлюєш його історичну значущість. Він став першим політичним актом в Україні, який проголосив: ні — тоталітаризму, так — демократії, ні — байдужості до людини ідеології, так — правовий державі, в якій людина має бути творцем власної долі, ні — командній економіці, так — сучасній економіці та захисту всіх форм власності. Саме на той час, після прийняття Верховною Радою України цього пам'ятного документа, зросли популяреність парламенту й водночас ідея парламентаризму як форми державного правління, що натепер, на жаль, втратила частину, причому значну, своїх прихильників. Це має слугувати уроком для всіх, хто уособлює український політикум. Коли керуєшся волею народу, прагнеш до утвердження демократичного суспільства, дбаєш про всеобще забезпечення прав і свобод людини, шануєш права всіх у державі — тоді й можеш розраховувати на суспільне визнання. Прийняття Декларації і сам документ становлять приклад високофахової законотворчої роботи, мужності та персональної і персоніфікованої відповідальності депутатів.

Декларація близьку довела, що на вітві добре розроблені іноземні закони, якщо вони не відповідають інтересам і потребам твоого народу, не мають перспектив їх ефективного застосування. Положення Декларації акумулювали в собі запити і прагнення саме Україн-

Фото Анастасії СИРОТКОНОЙ

ського народу і не були привнесені чи нав'язані нам зовні. Хоча й зараз деякі науковці та особливо фахівці з конституційного права намагаються довести, що ідея Декларації про державний суверенітет була запозиченням політичних рішень інших союзних республік і особливо тих, які приймалися в Російській Федерації. Справді, Росія проголосила Декларацію про державний суверенітет 12 червня 1990 року. Трохи раніше це зробили прибалтійські республіки і Грузія, але в них йшлося про відновлення державності, тобто про повернення того, що було. Українська Декларація є програмним документом розвитку державності на перспективу.

Належить відзначити, що ідея такого акта вперше в Україні зародилася в надрах Комуністичної партії України. Ще 5 квітня 1990 року, тобто навіть до проголошення відповідної декларації в Росії, ЦК КПУ опублікував програмні принципи своєї діяльності, серед яких знаходимо такі позиції: досягнення економічної автономії України, створення власної кредитно-фінансової системи, утвердження свободи, власної зовнішньоторговельної системи, створення національної армії і служби безпеки. Згодом вони були викладені в резолюції XXVIII з'їзду КПУ «Про державний суверенітет Української РСР». У ній вже йшлося про Україну як про суверенну державу. Резолюція відзеркалила лише вимоги народу. Певною мірою це визнав тоді Перший секретар КПУ Володимир Іващенко. У заключному слові він сказав: «Прошу вас зрозуміти реалії життя, з якими не можна не рахуватися».

Разом з тим, прийняттю Декларації передувала вкрай напруженна дискусія. Обговорення проходило у гострих суперечках, що також було новим для Верховної Ради. Вироблення єдиної редакції Декларації на основі ряду проектів здійснювалося у парламентській Комісії з питань державного суверенітету, міжреспубліканських і міжнаціональних відносин, до складу якої входили представники різних політичних сил. Зокрема, М. Горинь, Л. Городківський, М. Косів, С. Хмара, В. Червоний, М. Багров, Ю. Єльченко, А. Корнєєв, Л. Кравчук, М. Шульга. Вони працювали над п'ятьма проектами за авторством С. Головатого, М. Косіва, Ю. Гнаткевича, С. Хмари та С. Дорогунцова.

Після завершення дебатів і прийняття рішення щодо Декларації, знаний усіма нами В. Гетьман так охарактеризував подію, що відбулася: «Щойно наш молодий парламент став фундатором історичної події. На очах багатомільйонної аудиторії наших виборців у запеклій боротьбі навколо кожного слова, кожного речення народився документ, що закладає основи нашої державності. Цей історичний документ всіми розрізняються як колективний розум. Щоб ніхто не став визначати переможців і переможених, ніхто не став ділити депутатів на патріотів нації, а, тим більше, на її ворогів, ніхто не став вираховувати: хто більше, хто краще, хто час-

тіше. Всі ми — діти свого народу і свого часу. Всі ми прийшли сюди і добровільно взяли на свої плечі цей нелегкий вантаж заради тільки одного — в міру своїх сил і здібностей допомогти нашому народу знайти гідне місце в Співдружності націй. Український народ, його історія дає нам для цього всі підстави. В одному я впевнений, що у прагненні знайти шлях до кращої людської долі всі ми тут з вами — однодумці, незалежно від того, яке слово — товариш, добродій чи пан — тішить наш слух. Поздоровимо себе і зробимо все можливе, щоб ідеї, які пронизують Декларацію про суверенітет України, були якомога швидше втілені в життя».

Іого доповінiv С. Дорогунцов такими словами: «Ми стояли на ґрунті реалій сьогодення, зверталися за порадою до історії, із надією та оптимізмом дивилися у майбутнє». Л. Скорик, процитувавши М. Грушевського, наголосила, що Декларація — це документ для усіх сущих в Україні: «Україна не тільки для українців, вона для всіх, хто живе на ній, а живучи — любить її, а люблячи — хоче працювати для блага її та її людності».

Таким чином, фактично Верховна Рада України чи не вперше прийняла акт, який втілив волевиявлення всього народу.

Те, що Декларація про державний суверенітет України за своїм характером була народним документом, свідчить реакція людей на її прийняття. Якщо під час її обговорення не виходили мітинги під стінами парламенту з вимогами негайного прийняття Декларації, то після її затвердження головною вимогою суспільства стало дотримання і розвиток її положень.

Активну позицію щодо цього історичного акту продемонструвала молодь, зокрема Спілка незалежної української молоді і Українська студентська спілка. Показовим у цьому сенсі згодом було голодування студентів у Києві з 2 по 17 жовтня 1990 року за участь 158 осіб з 24 міст України та за підтримки широкого суспільного загалу.

Декларація фактично заклали підвіслини нового курсу розвитку українського законодавства. Слід віддати належне Верховній Раді України — зробила вона це оперативно і послідовно. Уже 30 липня 1990 року затверджується рішення про повернення в Україну для продовження служби солдат, які були привезені з її території до лав Радянської Армії. 2 серпня 1990 року ухвалюється Закон «Про економічну самостійність Української РСР», 31 жовтня — Постанова «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх республіканських відносин», в якій упорядковується механізм укладення міжнародних договорів; 4 грудня — закони «Про ціни і ціноутворення» і «Про державну податкову службу Української РСР»; 25 грудня — «Про міліцію». Постанова «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх відносин». В останній визначався порядок встановлення дипломатичних, кон-

сульських і торговельних відносин України з іноземними державами.

Логічним завершенням цього процесу стало ухвалення 24 серпня 1991 року Акта про незалежність України. А далі — започаткування роботи з прийняття Конституції вже суверенної і незалежної України (після обговорення семи варіантів проекту Концепції нової Конституції Верховна Рада України затвердила таку Концепцію у червні 1991 року).

Важливо зазначити, що кожен такий правовий акт приймався у розвиток положень Декларації та у системний відповідності з ними. Вона закріпила такі компоненти державного суверенітету: верховенство Конституції України та її законів на території України, її право на власні Збройні Сили, органи державної безпеки, внутрішні війська; недоторканність території України; право мати власне громадянство; самостійно вирішувати будь-яке питання свого державного життя, як і питання науки, освіти, культурного і духовного розвитку української нації, гарантування всім національностям, які проживають на території республіки, права їх вільного національно-культурного розвитку; самостійно встановлювати порядок організації охорони природи і використання природних ресурсів; самостійно визначати свій економічний статус і закріплювати його в законах; безпосередньо здійснювати зносини з іншими державами, укладати з ними договори, обмінюватися дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, брати участь у діяльності міждержавних організацій. У свою чергу, Закон України «Про економічну самостійність Української РСР» розкрив наведені положення в економічній сфері через проголошення головних принципів економічної політики, якто: 1) власність Українського народу на його дохід і національне багатство; 2) запровадження національної грошової одиниці і самостійного регулювання грошового обігу; 3) рівноправність усіх форм власності і їх державний захист; 4) повна господарська самостійність і свобода підприємництва; 5) створення національної митниці, захист внутрішнього ринку.

Проголошена Декларацією ідея державного суверенітету України у своєму розвитку пройшла два основні етапи, що пов'язуються як з еволюцією державного владарювання, так і з певними суспільно-політичними змінами внутрішнього та зовнішньополітичного характеру, які обумовили цю еволюцію. Адже суверенітет може бути наявним лише за умов єдності внутрішнього верховенства і зовнішньої незалежності держави, як здатності останньої здійснювати свою внутрішню і зовнішню політику незалежно від інших держав.

Перший етап становлення держави — від проголошення Декларацією ідеї державного суверенітету України, як верховенства, самостійності, повноти і неподільності влади Республіки в межах її території, незалежності і рівноправності у зовнішніх зносинах, до кон-

суверенної, незалежної Української держави

Володимира Литвина на урочистому засіданні Декларації про державний суверенітет України

ституційного закріплення народного суверенітету в Основному Законі України.

Таким чином, уже на першому етапі державотворення, який супроводжувався глибокою системною кризою, радикальною зміною світоглядних ціннісних орієнтацій значної частини населення, Україні вдалося у короткий історичний термін не тільки задекларувати державну владу як суверенну, а й визначитися з конституціонуванням її носія, яким визнано Український народ.

Природна еволюція суверенітету, як визначальної і невід'ємної якісної характеристики держави, що відображає її верховенство на своїй території та незалежність у міжнародних відносинах, успішно була завершена прийняттям 28 червня 1996 року Конституції України. У ній законодавчо закріплено суверенітет Українського народу як політичної нації, його право на політичне самовизначення.

Другий етап розвитку ідеї державного суверенітету, відлік якого розпочався з прийняттям Основного Закону, є всі підстави вважати одним із найбільш складних та навіть подекуди драматичних у новітній вітчизняній історії. Спираючись на державотворчий потенціал Конституції, народ вперше за сучасних умов отримав можливість стати творцем української державності, демократичних засад її функціонування, орієнтації на європейські цінності ринкового господарювання та соціально-політичного життя.

У цьому сенсі є всі підстави стверджувати, що народ як суверенний суб'єкт влади та її джерело вітчизняну владу фактично переріс: його ресурси і потенціал розвитку, так само як і державотворчі можливості, мають бути сповні реалізовані на засадах побудови демократичної, соціальної, правової держави та розвитку громадянського суспільства, безумовному дотриманні проголошених у Декларації про державний суверенітет України і гарантованих Конституцією України прав і свобод людини і громадянина.

Вітчизняний досвід державотворення, започаткування якого можна датувати днем проголошення Декларації про державний суверенітет України, дозволяє зробити висновок про соціально обумовлений, закономірний процес утворення, становлення та розвитку України як суверенної незалежної держави, її формування в руслі укоріненої соціокультурної традиції, що уточнює твердження про вічність і незнущенність України у світі.

Відповідно, ми не можемо погодитися і ніколи, я вважаю, не погодимося зі спробами відвести сучасній Україні роль своєрідного «політичного проекту», тимчасового чи «окраїнного» державного утворення з невизначеню перспективою, її приреченні до постійного пошуку шляхів суверенного розвитку, власної долі.

Декларація — політичний документ, але силу її впливу на зміни в суспільстві можна порівняти з конституційним актом. Цьому сприяло не лише те, що за неї проголосувала конституційна більшість депутатів — 355 осіб. Практично кожне положення цього документа відповідало прагненням народу, а тому не потребувало запровадження додаткових гарантій його дотримання чи механізму застосування. Вважаю за необхідне наголосити, що практично всі положення Декларації суперечили чинній на той час Конституції УРСР. Але не Декларація було змінено, а Конституцію приведено у відповідність до Декларації, оскільки саме таке рішення відповідало волевиявленню народу, що й було підтверджено Всеукраїнським референдумом 1 грудня 1991 року, за результатами якого, нагадаю, понад 90 відсотків виборців підтримали суверенний статус України.

Новий правовий курс утвріджувався не лише прийняттям відповідних законів, а й укладенням двосторонніх договірів. Буквально в перші місяці після проголошення Декларації Україна підписала двосторонні угоди з Білорусією, Узбекистаном, Казахстаном та іншими республіками. Всього за 20 років Україна укладено 4000 двосторонніх міжнародних договорів і понад 700 багатосторонніх угод, у той час як за 20 років після повернення Україні у 1944

році права на укладання міжнародних договорів вона стала учасником лише однієї двосторонньої угоди (Угода з Польщею від 9 вересня 1944 року про евакуацію польських громадян з території УРСР та українського населення з території Польщі) і 66 багатосторонніх угод. Останні стосувалися лише договорів, які регламентували діяльність міждержавних організацій, в яких членами були Радянський Союз і відповідно Україна.

Декларація спровіла величезний вплив на трансформацію українського суспільства завдяки таким її програмним принципам і положенням, як створення демократичного суспільства; вимоги всеобщого забезпечення прав і свобод людини; повноцінний політичний, економічний, соціальний і духовний розвиток народу України; необхідність розбудови правової держави; утвердження самоврядування народу і забезпечення його національно-культурного відродження; відмова в участі у військових блоках; утвердження переваги загальнолюдських цінностей над класовими тощо.

Втім, за свою природою це був компромісний документ. У ньому виявився і певний романтизм законодавців, і їх максималізм, а нерідко — й відсутність досвіду законотворчої роботи. Ale було б помилковим вбачати ці прояви лише в недосконалості Декларації. Давайте відверто зізнаємося — низка її положень ще чекають на своє втілення в життя через наше легковажне ставлення до них або й просте нехтування ними. Скажімо, положення про необхідність побудови правової держави. Загальнозванано, що така держава — це насамперед налагоджений механізм захисту прав і свобод людини, верховенство права і збалансована система поділу і взаємодії влад.

Стосовно прав і свобод людини Верховна Рада України зробила більше за інші владні інституції, і це природно. Зокрема, ратифіковано Європейську конвенцію про захист прав людини і основних свобод 1950 року, шістдесятіріччя з дня ухвалення якої відзначатиметься у жовтні цього року, прийнято Конституцію України 1996 року, в якій розділ прав людини визнаний міжнародними експертами одним із кращих у сучасному конституційному законодавстві демократичних країн. Загалом серед 4506 прийнятих і 4076 введених у дію законів велику групу складають акти, мета яких — утвердження прав і основних свобод людини.

Отже, маємо достатню законодавчу основу щодо прав людини, але не спромоглися сформувати належний механізм їх захисту. Тому не дивно, що Україна перебуває серед лідерів за кількістю звернень її громадян до Європейського Суду з прав людини. Бажає кращого і темп приведення українського законодавства до міжнародних стандартів у галузі прав людини. Й досі не все зроблено для максимального застосування Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод, а Європейський Союз, куди Україна так прагне потрапити, вже прийняв новий документ — Хартію Європейського Союзу про основні права. Ознайомлення з цим документом є підставою для того, щоб зрозуміти, наскільки ми відстали і відстаємо в загальному процесі розвитку прав людини. Мусимо зізнатися, що сьогодні наша держава не в змозі захищати права людини в такому обсязі, як це передбачено Хартією. Існуючі в Україні механізми захисту таких прав часто не працюють, а це вказує на те, що нам належить наздоганити, наголошую, наздоганити демократичний світ.

У сфері бажано-потрібного, а не реальності, є стан справ і щодо дотримання принципу верховенства права. Зараз хіба що лінівий не говорить у нас про цей принцип. Але такі заяви швидше нагадують політичні декларації, таке собі політичне токування, ніж розуміння проблеми. Нічого не зробив у цьому плані і Конституційний Суд України, рішення якого — це більше нагадування про доцільне, ніж юридично аргументовані акти. Складається враження, що Конституційний Суд України все ще перебуває на етапі усвідомлення належним чином своєї ролі та призначення у нашому суспільстві.

Ми так і не спромоглися створити збалансованої системи поділу та взаємодії влад, як то передбачалося у Декларації. 20 років не припиняється перетягування каната з повноважень, і що цікаво — ніхто не стомився. Крім народу, звичайно.

Дотепер було зламано багато списів навколо судової реформи. Тоді як мову треба вести не тільки про реформу суду, в тому числі Конституційного, а й звертати увагу на весь комплекс заkonodavchих проблем.

Не є таємницею те, що майже половина із 685 первинних, оригінальних законів України не відповідає стандартам Ради Європи та нормам Європейського Союзу. Значна частина нормативно-правових актів реєструється з обмеженням доступом (таємні, для службового користування). А додаймо ще майже 29 тисяч постанов Кабміну, які у свою чергу базуються на такій законодавчій базі. До того ж уже можна говорити і про поширену практику підправлення закону підзаконними актами.

На сьогодні в органах виконавчої влади та у Верховній Раді України існують численні підрозділи, що відповідають за той чи інший напрям законодавства. Така система потребує удосконалення, оскільки не тільки знижується її ефективність через відсутність належної координації, а й наявні ризики суттєвої зміни методологічних і фактологічних основ проектів законів та інших нормативних актів під час їх прийняття та затвердження.

Належить виробити працюючий ефективний механізм розробки та експертизи проектів законів, інших нормативних актів на їх відповідність нормам і стандартам Ради Європи та Європейського Союзу. Причому — невідкладно. А тим більше, щановні колеги, що незабаром Україна буде головувати у Раді Європи. Ale це буде прецедент, що буде виняток, — країна, яка перебуває під моніторингом європейського співтовариства, буде головувати у Раді Європи. Отже, за цей час нам потрібно всім разом зробити все, щоб виконати зобов'язання України перед європейським співтовариством, перед Радою Європи.

Слід визнати, що недосконалість законодавства та його подеколи декларативний характер, непідкріплений закону реальним механізмом впровадження набули системного характеру. Це добре видно хоча б на прикладі Конституції, яка гарантує соціальні права людини, і законів, що не відображають її положення. Ще більше недосконалостей у такій мовити поточному законодавству: законодавство про банкрутство дозволяє банкруту існувати та не сплачувати своїх боргів, законодавство про відшкодування ПДВ дозволяє його не повернати; законодавство про виконавче провадження позбавляє можливості судового контролю за виконанням судових рішень і тривалістю виконання; законодавство про приватизацію та земельне законодавство через їх непрозорість створюють нерівні умови для набуття права власності фізичними та юридичними особами й водночас — великі можливості для маніпулювання і корупційних діяльності.

До проблем українського законодавства треба віднести і внутрішні протиріччя: самих законодавчих актів та підзаконних актів чи різних правових актів між собою; перевищення меж повноважень при прийнятті нормативно-правових актів (айдеться про розмежування функцій Верховної Ради України, нормотворчість Президента України, уряду та інших органів виконавчої влади). Вихід один — законодавчо передбачити відповіальність суб'єкта за вторгнення на чуже право.

Необхідно звернути увагу і на інші недоліки: постійні внесення змін і доповнень до закону негативно впливають на стабільність законодавства в цілому і правову передбачуваність зокрема, а копіювання нормативних розробок інших держав без відповідної адаптації нерідко привносить у нашу правову систему норми та принципи, не характерні для неї, що загрожує блокуванням застосування інших положень. Особливо тих, які виконуються за гранти. I ті, хто сьогодні працює у Верховній Раді, знає, який тиск іде з боку

розробників таких законів, бо їм треба швидше прозвітувати, що вони виконали відповідну роботу. Якість нікого не цікавить.

Гадаю, не потребують коментарів такі приклади: до Кодексу про адміністративні правопорушення внесено зміни 256 законами, Кримінально-процесуального кодексу України — 177, до закону «Про податок на додану вартість» — 137, до закону «Про оподаткування прибутку підприємців» — 126 законами.

Очевидно, що позбутися такої української практики можна і треба, у тому числі через здійснення осмисленої, науково-обґрутованої кодифікації та систематизації законодавства за загальними, галузевими та міжгалузевими ознаками. Під час такої кодифікації стає можливим забезпечення єдності в законодавстві, уникнення колізій і прогалин та інших дефектів законодавства.

Принагідно лише позначу проблему підготовки спеціалістів у галузі права. Нині її здійснюють 153 вищих навчальних заклади, загальна кількість студентів-юристів наближається до 90 тисяч. Більшість з них здобуває освіту у непрофільніх вузах, а інакше кажучи — вчораших профтехучилищах, які сьогодні обізвали університетами.

Лише одне це вказує на нагальну необхідність рішучих і навіть жорстких заходів.

Можливо, я дещо надприкільно поставився до викладення хронології подій та фактів, що безпосередньо чи опосередковано пов'язані з ухваленням Верховною Радою України Декларації про державний суверенітет України. Ale мені відається, що всі вони складають єдине мозаїчне панно, унікнення згадування якоїсь, на чийсь погляд, можливо, прохідної події чи явища, позбавило б нас цілісної уяви про те, що відбувалося на той час у країні та діється зараз, а тому не дозволило б повною мірою оцінити надзвичайну важливість цього акта та його вплив на подальший перебіг подій у нашій державі у площині правотворення.

На завершення вважаю за необхідне раз акцентовано наголосити на важливості питання щодо реалізації положень Декларації. Будь-який подібний документ буде ефективним лише за умови його правової захищеності, гарантованості. Якщо він не має належного правового захисту, то існує ризик нехтування його положеннями. На відміну від Конституції України, однією з юридичних властивостей якої є її спеціальний правовий захист, на самперед, органом конституційної юрисдикції, на Декларацію він не поширюється.

Хоча за українськи

ПОЛІТИКА

Декларація про державний суверенітет України зберігає свій статус дороговказу на сьогодення і на майбутнє

ПОЧАТОК НА 1-Й СТОР.

«Як Президент держави, гарант Конституції я сповнений рішучості забезпечити Україні такі внутрішньополітичні зовнішні чинники, які дозволяють нашому народу відчути, що безвідповідальність влади назавжди відійшла в минуле», — підкреслив В. Янукович. Президент наголосив, що двадцять років тому, прийнявши Декларацію про державний суверенітет України, наша держава зробила рішучий крок до незалежності. «Це було непросте рішення, адже ментально більшість депутатів Верховної Ради тодішньої радянської України все ще мислила категоріями існуючої політичної реальності. І все ж вони проголосували за документ, що відкрив принципово нову сторінку в історії України», — зауважив глава держави.

Голова Верховної Ради Володимир Литвин у своєму виступі назвав Декларацію про суверенітет найбільш вагомим кроком на шляху розбудови нашої країни як сувереної, незалежної держави. «За 20 років незалежної України світ побачив багато політико-правових документів вагомого характеру, варто згадати хоча б прийняття акта про незалежність України та Конституцію України 1996 року. Водночас без проголошення Декларації про державний суверенітет України навряд чи було б можливим прийняття в порівнянні короткі строки цих та інших основоположних правових документів держави», — сказав В. Литвин. — Декларація стала першим і найбільш вагомим кроком на шляху розбудови сувереної, незалежної української держави і, що особливо важливо, започаткувала встановлення якісного нового етапу в розвитку та захищенні прав свобод людини в Україні». (Виступ В. Литвина публікується повністю).

Прем'єр-міністр Микола Азаров, аналізуючи історичне минуле та сьогодення, запевнив, що за 10 років Україна має стабілізувати ситуацію, подолати кризу, здійснити структурні реформи, модернізувати економіку, наблизитися до європейських стандартів життя. «На новому історичному витку ми повинні здійснити практично все те, що визначали для держави творці Декларації про державний суверенітет України. Переконаний, що нам разом стане на це силі», — наголосив М. Азаров.

Чи не найемоційнішим був виступ першого Президента Леоніда Кравчука: За його словами, про вагу Декларації свідчить той факт, що двічі в парламенті вносилися пропозиції проголосити Декларацію Конституцією України. Однак це не могли зробити, бо ішлося про декларативний документ, але вага Декларації у парламенті була надзвичайно важливою — вона збудила політичні постatti та національні почуття українського народу, вселяла у людей віру в можливість здобуття незалежності. Л. Кравчук відзначив, що 1990 рік, коли ухваливалася Декларація, був часом романтизму та віри. І зараз парламент, вочевидь, міг би прийняти досконаліший у правовому плані документ. «Але віри бу у нього не було ніякої». Саме цим відрізняється нинішній час від тодішнього, — сказав Л. Кравчук. — Тоді Верховна Рада була епіцентром політичних подій і формувала фундамент нової держави, а нинішній парламент перетворився на філіал адміністрації Президента та в орган «чего изволите, то и примем». Перший Президент України закликав учасників урочистого засідання та всю політичну сліту «перестати торгуватися, як на Бессарабці, та підтягнутися до честі гідності українського народу». «Знайдіть у собі сили сказати «ні!» корупції, торгівлі людьми та посадами, і будь-кому, хто хоче топтатися по Конституції і по Україні», — додав Л. Кравчук.

Голова Верховної Ради другого й п'ятого скликань Олександр Мороз застеж: «Сьогодні дуже важливо не втратити суверенітет, бо це може статись у різний спосіб; чого, скажімо, варта втрати землі державою, а загроза й наміри такі є». Він зауважив, що Декларацію про державний суверенітет було покладено в основу Конституції, найкрашої в Європі. «Вона не подобалася хіба що президентам і задовольняє всі потреби сувереної держави, і наш обов'язок берегти Конституцію від будь-яких зазіхань. Є лише один шлях удосконалення — це європейська модель управління, сильне самоврядування. Не зробимо цього — не буде Україна сильною європейською державою», — переконаний О. Мороз.

Згадав час романтизму у своєму виступі й народний депутат України Іван Заєць, розповівши, як народ зі слізами на очах вітав народних депутатів першого скликання після ухвалення Декларації. «Декларація є вивом споконічного прагнення українців до святої волі, прагнення мати європейську державу», — наголосив він. Однак депутат висловив побоювання щодо намагань нині узурпувати владу.

Президент Асоціації народних депутатів України, депутат першого скликання Олександр Барабаш розповів про науково-публіцистичне видання, присвячене 20-річчю ухвалення Декларації про державний суверенітет, над яким працювала асоціація. На більш як 900 сторінках зібрано спогади та статті учасників тодішніх подій. О. Барабаш підкреслив, що Декларація була здобутком не одного чи двох героїв, а всього депутатського корпусу.

Голова Верховної Ради подякував усім учасникам урочистого засідання, яке, за його словами, було «спільним уболіванням за Україну», і закликав прислухатися до закликів, які пролунали. «Сьогодні як николи потрібна консолідація», — наголосив він. — Але треба працювати не на розбрат, і енергію слів треба перевести в енергію справ в інтересах України». Глава парламенту запевнив, що «Верховна Рада є, була і буде, і служитиме не одним або іншим політикам, а українському народові», який, на його переконання, завжди робитиме свідомий вибір.

Юліана ШЕВЧУК

ПРОДОВЖЕННЯ ТЕМІ НА 9-Й СТОР.

Народні депутати першого скликання, нагороджені Почесними грамотами Верховної Ради України.

Володимир ЛИТВИН: «Нам потрібні єдність, одностайність та єдиний порив»

«Для мене велика честь спілкуватися з вами в день двадцятої річниці прийняття Декларації про державний суверенітет України», — сказав глава парламенту Володимир Литвин під час урочистого нагородження Почесними грамотами Верховної Ради народних депутатів першого скликання, які брали участь у підготовці й прийнятті Декларації про державний суверенітет України.

Звертаючись до депутатів, Володимир Литвин висловив сподівання, що «урочисте засідання стане першим кроком для того, щоб осмислити, що ви і ваші колеги зробили тоді». Бо саме ці депутати, за його словами, створили основний плащарм для прийняття акта про незалежність України.

Глава парламенту зазначив, що сьогодні, з відстані, бачиться та велика робота.

«Ви творили Україну і, фактично, зробили вирішальний крок у цьому плані. На превеликий жаль, не все те, що зафіксоване в Декларації, матеріалізується, у тому числі, і на рівні Верховної Ради в плані прийняття відповідних законодавчих рішень», — наголосив він.

Володимир Литвин зазначив: «Нам сьогодні потрібні, єдність, одностайність та єдиний порив, який продемонстрували тоді ви — люди різних професій, політичних сил, яких об'єднало розуміння неминучості, об'єктивної зумовленості й необхідності такого кроку».

Глава парламенту щиро подякував присутнім за те, що двадцять років тому вони продемонстрували мужність, мудрість і персональну відповідальність.

Сергій МЕЛЬНИК.

До мирних зіборань через Венеціанську комісію

У КОМІТЕТАХ ВЕРХОВНОЇ РАДИ

Комітет Верховної Ради з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин пропонує Голові Верховної Ради направити законопроект про порядок організації і проведення мирних заходів (регистр. №2450) на експертизу до Венеціанської комісії. А вже після отримання її висновку документ буде доопрацьовано до другого читання. Таке рішення члени комітету ухвалили після розгляду за дорученням глави парламенту «Заяви громадських організацій — учасників протесту проти законопроекту №2450».

Водночас у відповіді голови комітету Олега Зарубінського на ім'я керівника інституту «Республіка» Володимира Чемериса, котрій підписав вищезгадану заяву, повідомляється, що для підготовки законопроекту «Про мирні зіборання» до другого читання було створено робочу групу, до складу якої також ввійшли представники секретаріату Кабінту, Міністерства юстиції та Міністерства внутрішніх справ, тоді як «учасники протесту проти законопроекту №2450» не прийняли запрошення щодо участі в роботі утвореної робочої групи та не подали жодної пропозиції стосовно удосконалення редакцій статей зазначеного законопроекту. Тож із зауваженнями та

пропозиціями учасників акції протесту комітет зміг ознайомитися вже після внесення згаданого законопроекту на розгляд Верховної Ради завдяки широкому висвітленню цієї теми в ЗМІ. Відтак, зважаючи на звернення громадських організацій до Верховної Ради щодо обговорення законопроекту за їх безпосередньою участі, 24 червня було проведено комітетські слухання з цього питання. Однак, зазначає голова комітету, ці слухання, на жаль, виявили «відсутність консолідованої позиції в середовищі громадських організацій щодо доопрацювання тексту законопроекту». Зокрема, якщо одна частина представників громадських організацій наголошуvalа на актуальності й важливості даного законопроекту та пропонувала прийняття його як закон з урахуванням поправок до окремих положень, то інша висловлювала загальне заперечення щодо необхідності ухвалення окремого закону про мирні зіборання, оскільки право громадян збиратися мирно передбачене Конституцією.

Зважаючи на викладені обставини, комітет вважає, що відновлення конструктивної роботи над цим законопроектом може відбутися після проведення незалежної юридичної експертизи на відповідність міжнародним стандартам.

Сергій КОВАЛЕНКО.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про внесення змін до законів України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»

Верховна Рада України постановляє:

I. Внести зміни до таких законів України:

1. У Законі України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., №№ 22–25, ст. 263; із змінами, внесеними законами України від 13 травня 2010 року № 2254-VI, 17 червня 2010 року № 2354-VI та № 2356-VI):

1) у статті 1:

у частині першій цифри «266.116.994,9», «218.706.258,1» і «47.410.736,8» замінити відповідно цифрами «252.717.994,9», «210.055.258,1» і «42.662.736,8»;

у частині другої цифри «322.681.473,7», «244.502.144,8» і «78.179.328,9» замінити відповідно цифрами «305.632.473,7», «240.951.144,8» і «64.681.328,9»;

в абзаці четвертому частини третьої цифри «57.745.369,9», «25.238.106,7» і «32.507.263,2» замінити відповідно цифрами «54.095.369,9», «30.338.106,7» і «23.757.263,2»;

2) у статті 2:

пункт 6 після слів «які зареєстровані в Автономній Республіці Крим» доповнити цифрами та словами «80 відсотків»;

пункт 7 після слова «крім» доповнити цифрами та словами «80 відсотків»;

пункт 10 після слова «крім» доповнити цифрами та словами «80 відсотків»;

доповнити пунктом 50 такого змісту: «50) 50 відсотків коштів від реалізації надлишкового озброєння, військової та спеціальної техніки, іншого майна Збройних Сил України»;

3) пункти 1–3 та 9 статті 6 викласти в такій редакції:

(1) 80 відсотків акцизного збору із вироблених в Україні нафтопродуктів і транспортних засобів;

(2) 80 відсотків акцизного збору із ввезених на територію України нафтопродуктів і транспортних засобів;

(3) 80 відсотків ввізного мита на нафтопродукти і транспортні засоби та шини до них»;

(9) кошти від реалізації надлишкового озброєння, військової та спеціальної техніки, іншого майна Збройних Сил України (крім пункту 50 статті 2 цього Закону) та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів і Оперативно-рятівальної служби цивільного захисту Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи»;

(4) у частині першій статті 48 цифри «40.500» замінити цифрами «1.040.500»;

(5) у частині першій статті 74:

у пункті 1